

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

WOENSDAG 6 FEBRUARI 1946

No. 1500

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26 * per jaar. Buitenland en koloniën f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

	Blz.
De rente in de geleide economie door Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart	83
De herziening van het belastingstelsel door Prof. Dr. P. P. van Berkum	86
Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, corporatisme en geleide economie II door Prof. Dr. P. Hennipman	88
Boekbespreking:	
Mr. W. C. L. van der Grinten, De organisatie van het bedrijfsleven, 1944, bespreking (III) door Mr. W. F. Lichtenauer	91
Mededeelingen van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam	94
Ontvangen boeken en brochures.....	94
Geld- en kapitaalmarkt	94
Statistieken:	
Bankstaten	95

DEZER DAGEN

verschijnt Nr. 1500 der „E.-S.B.". Dat is zeker geen wereldgebeurtenis. Doch preferentieschalen zijn in wezen subjectief bepaald, vandaar dat de redactie een oogen-

blik bij dit feit wil stilstaan. Er verschijnt geen speciaal nummer. Problemen tē over, doch papier te weinig. En wat beteekent een cijfer? De redactioneele opvatting van de taak blijft onveranderd.

Dit geldt niet voor alle voorlichtingsorganen. De ooren zullen den Minister-President hebben getuit; de Kamerleden bleken niet bereid een oog dicht te knijpen voor de zwakheden, ook van „Oog en Oor". De Regeeringsvoorlichtingsdienst wordt thans niet-politiek voorlichtend overheidsorgaan. Evenals enkele ministers, wanneer zij zich in niet politieke kring in het publiek uiten.

Er zijn regeeringen, die het moeilijker hebben. Minister-President Gouin, die, na anderhalf jaar bevrijd te zijn, de Nederlandsche economische politiek gaat voeren — versoberen, sparen en exporteer — gonzen de klachten om de ooren. Ook in China zal een centrale regeering gaan pogen de eenheid te bevestigen: porceleinen pagode. Mogen de scherven uitblijven.

Die zijn er reeds genoeg. Volgens inlichtingen door minister Ringers verschaft, wordt de totale glasschade geraamd op 13 miljoen m². Ter beschikking via handelsvoorraden, tuinders en import kwamen pl.m. 840.000 m². De volledige gegevens hopen wij in een volgend nummer weer te geven. Den Minister is „bekend, dat in glas zwarte handel wordt gedreven". — Is dat geen gifhandel? — Doch de cijfers toonen wel, dat er diepere oorzaken zijn, voor het nog niet glasdicht zijn van vele beschadigde huizen.

Nog een schaderapport trekt de aandacht. De Suezkanaal Maatschappij maakt in haar verslag bekend, dat het kanaal doel is geweest van luchtaanvallen, speciaal tusschen Januari '41 en Juli '42. Het kanaal is bij 64 bombardementen 17 maal door mijnen en 20 maal door bommen getroffen. De scheepvaart is in totaal 76 dagen gestremd geweest; de duur der stremming heeft slechts driemaal de acht dagen overtroffen. Einde 1945 lagen nog slechts twee wrakken in het kanaal, die de doorvaart op twee punten licht belemmerden. Twee drijvende bokken, in 1940 bij Smulders besteld en nu in het Kieler Kanaal, tracht men terug te krijgen.

Terugkrijgen, van wat was: in Nederland is het aan de na-oorlogsche ondergrondse werkers, voorzoover die het wilden, mislukt. De kolenproductie hapert. In België echter is, volgens den premier, de kolenslag gewonnen, o.a. met behulp van Duitse krijgsgevangenen. Volgens „Vrij Nederland" van 2 Februari wenschte men in Nederland slechts arbeiders, die bij de Limburgsche levensgewoonten passen. Een subjectieve preferentieschaal, die critische beschouwing eischt in het algemeen belang. Hoe meer er nu boven den grond komt, hoe beter; in elk verband. Behalve voor de Spoorwegen: die kunnen overgaan tot de ondergrondse tot ieders gerief; maar dat is ook toekomstmuziek.

In Engeland gaat de Staat ook ondergronds werken; de mijnen zijn genationaliseerd. Zoo tracht men, om tot een bevriend element over te gaan, het lek boven water te krijgen.

Beschikbare krachten

Econoom

(Bachelor of Economics) met uitgebreide ervaring op internationaal handelsgebied, 40 jaar, zoekt passende werkkring. Br. no. 372 Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Vacatures

HET MINISTERIE VAN FINANCIËN vraagt voor spoedige indiensttreding een

PERSCHEF

Betrokkene moet financieel-economisch onderlegd zijn; zij, die het candidaats- of doctoraal-examen in de economische wetenschappen hebben afgelegd, genieten voorkeur; journalistieke ervaring strekt tot aanbeveling. Sollicitaties (alleen schriftelijk) te richten aan het Ministerie van Financiën, Kneuterdijk 22, 's-Gravenhage, Kamer 25.

BEDRIJFSGROEP HOUTVERWERKENDE AM-BACHTEN vraagt voor spoedige indiensttreding een Econoom als

adjunct-secretaris

tegen nader overeen te komen salaris. Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige inlichtingen, referenties enz. te richten aan het Secretariaat van de Bedrijfsgroep, Nieuwe Havenstraat 40, 's-Gravenhage.

Bezoek alleen na schriftelijke of telefonische afspraak.

TEXTIEL

J. A. RAYMAKERS & Co's
TEXTIELFABRIEKEN N.V.
te Helmond wenst aan haar
bedrijf te verbinden een

ASSISTENT VAN DE DIRECTIE

die in hoofzaak zal worden belast met de verkoop (zowel binnenland als export). Verlangd wordt een grondige textiel-vakkennis en zeer uitgebreide praktijk op verkoopgebied. Ook een Econ. Drs., die zich in het textielvak heeft bekwaamd, kan deze post vervullen. Candidaten, die daarvoor in aanmerking komen, zullen worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek te Utrecht door de

NEDERLANDSCHE STICHTING VOOR PSYCHOTECHNIEK

Eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen, vergezeld van 2 nieuwe pasfoto's (van voren en opzij), te zenden aan Advertentiebureau ALTA te Utrecht, vóór 23 Februari, met vermelding in linkerbovenhoek van brief, op foto's en envelop: E. S. B. 541 met daaronder naam, adres en leeftijd in drukletters

Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

R. MEES & ZONEN

№ 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

AMSTERDAMSCHЕ BANK N.V.

143 BIJKANTOREN EN ZITDAGEN
KAPITAAL f 55.010.000. RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

STANDARD
AMERIKAANSCHЕ
PETROLEUM CIE.

GEBOUW PETROLEA
's-GRAVENHAGE

KOFFIE

VANNELLE

ROTTERDAM

THEE

DE RENTE IN DE GELEIDE ECONOMIE.

De Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek heeft op 11 Januari jl. te Utrecht haar eerste vergadering gehouden in het bevrijde Nederland. Zij heeft in den oorlog haar werkzaamheden op normale wijze kunnen voortzetten, met uitzondering van het jaar 1944, toen de algeheele ontwrichting hier te lande het houden van een vergadering onmogelijk maakte. Velen zullen met genoegen terugdenken aan de belangwekkende debatten, die in den oorlogstijd over verschillende actuele vraagstukken, zooals de staatsfinanciën en het geldwezen in de geleide economie, in deze Vereeniging zijn gevoerd. Zij konden ongestoord plaatsvinden en stonden op een hoog wetenschappelijk peil. Maar het was toch niet te loochenen, dat de sprekers zich in vorige jaren een aanmerkelijke zelfdiscipline moesten aanleggen. Dit was thans niet meer noodig. Vrijuit is er op de laatste vergadering gediscussieerd, de toon van het geheele debat was lossier en men kan waarlijk niet zeggen, dat het wetenschappelijk peil van de bespreking daaronder geleden heeft. Er was groote belangstelling en het debat was uitnemend.

Aan de orde was het vraagstuk van de rente in de geleide economie. De vraagstelling luidde als volgt: „Bestaat er verschil tusschen de functie der rente in de vrije economie en die in de geleide economie? Heeft in de geleide economie de Overheid de mogelijkheid den rentestand naar willekeur te beïnvloeden?” Als prae-adviseurs waren opgetreden de heeren drs. C. A. Klaasse en A. A. van Sandick. De eerste had in zijn prae-advies een knappe, doch voor den lezer verre van gemakkelijk gestelde analyse van de functie der rente onder de beide genoemde stelsels van volkshuishouding gegeven, de laatste liet zich wederom kennen als een groot tegenstander van geleide economie en ordening, ook op het gebied der kapitaalverstreking en rentevorming.

Evenals wij dat in vroegere jaren zoo dikwijls gedaan hebben, willen wij in deze kolommen enkele indrukken van het debat van 11 Januari weergeven. Naar volledigheid zullen wij niet streven; het stenografisch verslag der vergadering zal eerlang door de Vereeniging zelve worden gepubliceerd.

Wat dan wel in de eerste plaats de aandacht trok, was het feit, dat er in de vergadering heel weinig voorstanders van geleide economie aan het woord zijn geweest. Allen erkenden uiteraard, dat in den oorlog en in den eersten tijd van schaarschte en wederopbouw een ver gaande geleide economie niet wel te vermijden is. Maar als voorstander — en warm voorstander! — van geleide economie heeft zich ter vergadering alleen de bekende auteur Ed. van Cleeff doen hooren. Deze meende blijkbaar in den prae-adviseur Klaasse een medestander gevonden te hebben. Dit was echter geenszins het geval. De heer Klaasse merkte in zijn repliek op, dat hij zich bij het analyseeren van de rente in de geleide economie dusdanig in de rol van vertolker en reproducent van dat stelsel had ingeleefd, dat hij wellicht den schijn had gewekt daarvan een voorstander te zijn. Dit laatste was echter niet zijn bedoeling geweest; de heer Klaasse kan de ordening van kapitaalmarkt en rentevorming niet bewonderen en hij wil eerder terug naar een meerdere mate van vrijheid, dan dat hij deze laatste, zooals de heer van Cleeff dat wenscht, nog verder zou willen beperken.

Alle andere debaters, t. w. de heeren Willems, Holtrop, H. F. van Leeuwen, Kreukniet, A. Mey, Clifford Kocq van Breugel, C. Goedhart, Koopmans en schrijver dezes hebben zich gewijd aan de behandeling van bepaalde onderdeelen van het betoog van den heer Klaasse, die het grootste deel van de oppositie te incasseeren had, en van enkele punten uit het prae-advies van den heer van Sandick, die veel minder bestrijding heeft gevonden. Enkele hunner — inzonderheid de heeren Willems en

Clifford — hebben de geleide economie als zoodanig heftig aangevallen. Verdediging heeft zij bij de andere sprekers niet gevonden.

Men mag hieruit natuurlijk geen conclusie trekken ten aanzien van de heerschende meening hier te lande over het pro en contra der geleide economie. Er kunnen hier toevalsfactoren in het spel zijn geweest. Maar een opmerkelijk feit is deze quantitatief geringe verdediging van de geleide economie in een zoo veel omvattend en in politieke richting zoo rijk geschakeerd gezelschap toch wel.

De heer van Cleeff opende de discussie. In een gedegen, maar naar onze meening aanvechtbaar betoog, gaf hij een uiteenzetting van zijn visie op het rentevraagstuk in de geleide economie van het type, zooals dat te onzent tot ontwikkeling is gekomen. In de geleide economie, die wij thans hebben, dirigeert de Overheid de productie en de verdeling der goederen, maar zij doet dit niet onder uitschakeling, doch met handhaving van het prijsstelsel. Zulk een geleide economie, aldus de heer van Cleeff, zal niet meer plaats maken voor de eertijds heerschende vrije economie; deze laatste behoort tot het verleden, zij is een interessant stuk „Dogmengeschiede” geworden.

Nu moet in de geleide economie onderscheid gemaakt worden tusschen de rente als kostenfactor voor den ondernemer en de rente als bron van inkomen voor den kapitaalverstreker. De eerste functie van de rente kan men niet missen, daar anders het gevaar dreigt, dat productiekrachten op zeer willekeurige en weinig rationele wijze worden aangewend. Het peil, waarop deze rente in de geleide economie gesteld moet worden, dient, als het kan, langs mathematischen weg berekend te worden, en als dat niet kan, met behulp van een „trial-and-error” methode te worden vastgesteld.

Anders is het gesteld met de rente als bron van inkomen voor den kapitaalverstreker. Deze dient niet op rationalistische wijze te worden bezien, doch aan ethische normen te worden getoetst. En dan blijkt al spoedig, dat in vele gevallen volstrekt geen parallellisme bestaat tusschen de noodzaak van een hooge rente als kostenfactor en een hoog inkomen van den kapitaalverstreker. Immers, juist als het kapitaal schaarsch is en een hooge rente voor het gebruik daarvan aan den ondernemer in rekening moet worden gebracht, mag aan den kapitaalverstreker de eisch worden gesteld, dat hij zijn kapitaal in het belang der gemeenschap tot geringe remuneratie of zelfs gratis beschikbaar stelt. Er zal dus een zekere transformatie moeten plaatsvinden van het bedrag, dat de ondernemer betaalt, tot het inkomen, dat de kapitalist geniet.

Met betrekking tot de huidige situatie constateerde de heer van Cleeff, dat deze chaotisch en onoverzichtelijk is; hij heeft de „feeling”, dat een rentestand van 3 pCt. te laag is als kostenfactor, doch hij acht deze te hoog als inkomen voor den spaarder. Zijn verwijt aan den prae-adviseur Klaasse was, dat deze laatste het door hem gemaakte onderscheid van rente als kostenfactor en als bron van inkomen niet had gemaakt en daardoor de theorie der geleide economie niet voldoende had uitgewerkt, daar hij halverwege was blijven staan.

Dit betoog bleef niet onweersproken. Zoo wees de heer Klaasse er in zijn repliek op, dat hij weinig vertrouwen had in een juiste rentezetting in de geleide economie en dat er vermoedelijk meer „error” dan welgeslaagde „trial” zou zijn. Zoo maakten de heeren Willems en van Sandick eenige schampere opmerkingen over de transformatie, die thans reeds plaatsvindt als gevolg van de belastingen, uithoofde waarvan somtijds een rente van 3 pCt., die op zich zelf al niet in overeenstemming is met wat thans in een vrije economie vermoedelijk het evenwichtspeil zou zijn, nog verlaagd wordt tot het minimale niveau van circa $\frac{1}{4}$ pCt.

Ontbroken heeft echter een principieel betoog, inzake de rechtmatigheid van het geheele ten laste van bedrijfsleven en Overheid gebrachte rente-inkomen als zoodanig. De ethische overwegingen van den heer van Cleeff vonden wellicht ten deele een weerlegging in het betoog van den heer van Leeuwen, die op de enorme beteekenis van de abstinentie van ons voorgelacht heeft gewezen en die, naar wij aannemen, bereid zal zijn daaruit de conclusie te trekken, dat de onthouding van verbruik en de aanwending van bespaarde middelen in de omweg-productie haar belooning dienen te vinden in toekenning van de daaruit resulterende productieve bijdrage aan den spaarder. Maar dat alles had toch nader uitgewerkt dienen te worden om aan den heer van Cleeff de oppositie te doen wedervaren, die op grond van zijn betoog ongetwijfeld verwacht had mogen worden. Blijkbaar was de aandacht der op hem volgende sprekers meer gericht op de rente als kostenfactor dan op het rente-inkomen van den kapitalist.

Uitvoerig is voorts gediscussieerd over een tweetal punten uit het prae-advies van den heer Klaasse. Deze had betoogd, dat het verkrijgen van evenwicht tusschen vraag en aanbod op de kapitaalmarkt veelal slechts in geringe mate door den rentestand wordt beïnvloed. In vele gevallen werkt rentestijging niet afschrikwekkend op de vraag, noch stimuleerend op het aanbod; ja, het kan zelfs zijn, dat dit aanbod door rentestijging juist wordt afgeschrikt, t.w. in die gevallen, waarin het er den spaarder om te doen is na zekeren tijd een bepaald geldinkomen te krijgen, zoodat hij minder behoeft te sparen, als de rente hoog is, dan wanneer deze laag is. Deze contraire werking van de veranderingen in den rentestand op den omvang van het aanbod zal men vooral kunnen waarnemen bij institutioneele beleggers, wier tarieven in belangrijke mate afhankelijk zijn van de hoogte van de op haar beleggingen te maken rentebate. Zoo leest men bijv. op blz. 3 van het prae-advies van den heer Klaasse:

„Bij de in beteekenis hand over hand toegenomen vormen van doelsparen voor een verder verwijderde toekomst (kapitaalverzekering, lijfrenteverzekering met premiebetaling, verschillende vormen van sociale verzekering) zal dikwijls renteverhoging als rem op de spaarneiging werken en omgekeerd. Veelal immers staat niet tevoren de besparing vast, die men voor deze verzekering wenscht te bestemmen, doch heeft de betrokkene wel een bedrag gefixeerd, dat hij t.z.t. als kapitaal wil ontvangen, of het inkomen, dat hij daaruit of uit een lijfrente wil trekken. De hoogte van de premie is dan negatief gecorreleerd met het tarief van de rente, zoodat men wel kan stellen, dat een hoogere rente de tendens heeft dezen vorm van sparen te verminderen en omgekeerd”.

In tweeërlei opzicht richtten zich de aanvallen tegen deze stelling van den prae-adviseur. In de eerste plaats werd betwijfeld, of het verschijnsel wel zoo belangrijk was, als de heer Klaasse meende. De heer Willems trok het geheel en al in twijfel, een meening, die door anderen, die zich op dit punt uitten, zooals Dr. Holtrop, Prof. Koopmans en schrijver dezes niet werd gedeeld; de laatstgenoemden erkenden het door drs. Klaasse naar voren gebrachte contraire effect. Maar of het in feite zeer belangrijk is en of het anders dan op zeer langen termijn werkt, is nog de vraag. Ook de heer Klaasse gaf toe, dat het belangwekkend zou zijn te weten, hoe groot de invloed van het contraire effect is. Persoonlijk hebben wij den indruk — maar het is voorshands niet meer dan „feeling” —, dat toe- en afneming van het spaaraanbod bij dalende, resp. stijgende rente in het geheel niet plaats vindt in geval van seizoensfluctuaties, nauwelijks eenig effect heeft bij conjuncturele rentegolven gedurende enkele jaren en eigenlijk alleen van beteekenis is, indien zich langdurige veranderingen in den rentestand voordoen, maar dan nog met aanzienlijke vertraging, daar de tarieven der institutioneele beleggers slechts wijziging

ondergaan, nadat eerst de wijziging van de rente met alle duidelijkheid is gebleken en verandering in tegen-gestelde richting niet langer aannemelijk wordt geacht. In zijn repliek erkende de heer Klaasse dit; hij ging zelfs verder en wees er op, dat dalende rente in eerste instantie het spaareffect niet tegenwerkt, doch versterkt, daar de institutioneele beleggers de rentedaling aangrijpen als een welkome gelegenheid om hun reserves te versterken, welke reserves worden belegd en dus als additioneel aanbod ter kapitaalmarkt verschijnen.

De heer Willems, die het contraire effect der rentewijziging ietwat absurd achtte, vroeg den prae-adviseur, of wellicht bij de loonvorming ook dergelijke contraire verschijnselen zijn aan te wijzen en of derhalve loonsverhoging het aanbod van arbeidskrachten zou afschrikken in plaats van dit te verhoogen. Een vraag, waarop de heer Klaasse o.i. terecht antwoordde, dat dit inderdaad het geval kan zijn, zoodat niet te onzent, dan toch zeker in tropische landen, alwaar, naar men weet, de inlander bij hooger loon vaak minder werkt, omdat hij, eenmaal een zeker minimum verdiend hebbende, de rest van zijn tijd liever in ledigheid doorbrengt. Men zij dus voorzichtig met al te stellige generalisaties in deze zaken.

Een tweede punt in dit verband betrof de vraag, of door het feit, dat zich in sommige gevallen contraire werking doet gelden, het vinden van een evenwichtspunt tusschen vraag en aanbod op de kapitaalmarkt moeilijker wordt, dan wanneer zich dit verschijnsel niet zou hebben voorgedaan. Dit werd door schrijver dezes geloofend. Het evenwichtspunt tusschen vraag en aanbod zal inderdaad bij contraire werking op een ander peil komen te liggen, maar dat zich moeilijker een evenwicht zal vormen, is geenszins bewezen en ook niet waarschijnlijk. Aan dit betoog knoopten zich belangwekkende beschouwingen vast van de zijde van Dr. Holtrop en Prof. Koopmans, die aan de hand van enkele vraag- en aanbodgrafieken hebben uiteengezet, dat negatieve elasticiteit van een deel van het kapitaal aanbod op zich zelf niet de vorming van evenwicht tusschen vraag en aanbod bemoeilijkt, tenzij de vraag- en aanbodslijn elkander op meer dan één punt zouden snijden. Dat dit bij de hierboven genoemde contraire werking het geval zou zijn, was, aldus inzonderheid dr. Holtrop, door den heer Klaasse geenszins aannemelijk gemaakt.

Zoo overwoog dus ter vergadering het standpunt, dat aan de afwijking van de klassieke renteleer, welke de heer Klaasse op grond van de contraire werking meende te moeten pousseeren, niet de beteekenis toekomt, welke deze prae-adviseur daaraan toekende.

Ook over de quaestie, in hoeverre renteveranderingen de vraag naar kapitaal beïnvloeden, werden ter vergadering andere meeningen geuit dan die van den prae-adviseur Klaasse. Deze had in het algemeen, al weder in afwijking van de klassieke leer, den invloed der rente laag aangeslagen. Het was vooral Dr. Holtrop, die hier de zaken tot haar juiste proporties terugbracht. Terecht wees deze er op, dat de rente in die gevallen, waarin men met een nog niet of weinig gestabiliseerd productieproces te maken heeft, gewoonlijk een geringe rol speelt, doch dat de beteekenis van den rentefactor toeneemt, naar mate de omstandigheden, waaronder het kapitaal zal worden aangewend, overzichtelijker zijn en waarin derhalve met engere marges wordt gewerkt. Het zijn juist deze gevallen van kapitaalvraag, die de marginale rol in de prijsvorming ter kapitaalmarkt vervullen; de rest van de kapitaalvraag is intramarginaal. Wanneer nu op een kapitaalmarkt naast rente-ongevoelige, dat is onelastische vraag, ook rentegevoelige, dus elastische vragers verschijnen, werkt wel degelijk de klassieke regel, dat renteverhoging vraag afschrikt en renteverlaging vraag stimuleert.

Met betrekking tot de huidige fase van het rentevraagstuk in de geleide economie te onzent, werd in dit

verband nog een belangrijke vraag opgeworpen door drs. Goedhart, die er op wees, dat voor de consolidatie, en, als wij het zoo noemen mogen, demonetisatie van de bedragen, die uit hoofde der Duitsche vorderingen hier te lande zijn ontstaan, inzoverre deze bedragen niet door leveringen van het verslagen Duitschland teniet gedaan zullen worden, de rente een belangrijker rol speelt dan uit het betoog van den heer Klaasse afgeleid zou mogen worden. Het gevaar doet zich voor, dat deze bedragen voor een deel zullen worden vertéerd, hetgeen „dissaving” zou beteekenen, een vraagstuk, dat onvoldoende is gezien.

Nog op een tweede punt was de heer Klaasse van de klassieke leer afgeweken. Deze leer behelsde, dat de ontwikkeling van het kapitalistische productieproces in hoofdzaak afhankelijk is van ex-ante-besparingen, die ter beschikking van het bedrijfsleven worden gesteld voor het volvoeren der omwegproductie. Aan deze ex-ante-besparingen nu hechtte de prae-adviseur een meer beperkte betekenis dan vroeger gebruikelijk was. In zijn resumptie van de betekenis der besparingen in de vrije economie merkte de prae-adviseur het volgende op:

„De ex-ante(privaat-economische)-besparing kan soms nadeelig werken (wanneer er voor de besparingen geen empooli is en dus het kapitaal-aanbod de -vraag overtreft), soms verruiming van de werkgelegenheid remmen (wanneer er voor de besparing wel empooli is, maar geldschepping de productie had kunnen stimuleeren en den leegloop verminderen), soms verstoring van het monetaire evenwicht vermijden (bij volbezetting en empooli voor de besparingen), en tenslotte soms een noodzakelijke voorwaarde zijn voor de bevrediging van de kapitaalvraag, en daarmee voor de uitbreiding van het kapitaal-goederenfonds (wanneer de besparing niet gesubstitueerd kan worden door credietschepping). Alleen bij gelijkblijvende geldhoeveelheid is ex-ante-besparing een noodzakelijke voorwaarde voor de bevrediging van de kapitaalvraag. In dit laatste geval kan men niet zonder meer zeggen, dat de besparing nuttig is. Wanneer nl. de kapitaalvraag van de ondernemers door de banken niet bevredigd wordt, omdat deze niet geneigd zijn investeringscredieten te verlenen (in een vergevorderd stadium van hoogconjunctuur), dan beteekent het ter beschikking stellen van besparingen, dat de investering nog verder kan worden voortgezet en de consumptie wordt verminderd, juist op een moment, dat het omgekeerde conjunctuurtechnisch beter ware”.

En met betrekking tot de geleide economie was zijn waardeering voor de ex-ante-besparingen nog geringer:

„Het verschil in betekenis der ex-ante-besparing bij beide stelsels is dus al met al niet groot. Het beperkt zich tot het volgende: bij vrije economie is in bepaalde (uitzonderings-) gevallen de besparing een noodzakelijke voorwaarde voor de investering, bij geleide economie zal dit zelden of nooit zoo zijn. Voorts zal bij vrije economie het ontbreken van voldoende besparingen, uitgaande van volbezetting, noodwendig inflatoire prijsstijging tot gevolg moeten hebben, terwijl bij geleide economie, uitgaande van prijsbeheersching, dit effect vermeden wordt en gesubstitueerd door zwevende koopkracht, hetgeen beteekent, dat de ex-post-besparing daar onmiddellijk gekristalliseerd wordt in den vorm van geldbesparing, juist zooals dat het geval zou zijn geweest, wanneer de besparing ex-ante had plaatsgevonden. Wordt die besparing dan achteraf aantrokken ter consolidatie van opgenomen investeringscredieten, dan blijft dus het monetaire evenwicht gehandhaafd. Dit proces nu is in de vrije economie niet mogelijk, want daar is het monetaire evenwicht reeds eo ipso verbroken door het ontbreken van voldoende ex-ante-besparing. Dit geldt echter, zooals gezegd, alleen voor volbezetting. Is die niet aanwezig, dan heeft noch in de vrije, noch in de geleide economie de ex-ante-besparing een functie te vervullen.”

Dit betoog nu vond van meer dan één zijde bestrijding. Schrijver dezes merkte op, dat geval twee der besparingen in de vrije economie zeker niet zonder meer onder de schadelijke gevallen mag worden gerangschikt, met name, wanneer leegloop een gevolg is van hooge loonen, die voor hun handhaving juist op ruime kapitaalvorming zijn aangewezen. En ten aanzien van de geleide economie rijzen bij verwaarloozing van ex-ante-besparingen groote gevaren. Als men in deze economie een ruim gebruik maakt van geldcreatie voor de financiering van het bedrijfsleven en daarnevens een strenge prijscontrole toepast, zal onvermijdelijk zwevende koopkracht ontstaan, hetgeen ook de heer Klaasse blijkens bovenstaand citaat erkent. Wat hij echter naliet op te merken, is, dat deze zwevende koopkracht een voortdurend inflatorisch gevaar vormt, dat tot uiting komt op de zwarte markt, en dat dus de maatregelen ter controle der particuliere gedragingen zeer veel omvangrijker en strenger zullen moeten zijn met dan zonder zwevende koopkracht. Juist deze controlemaatregelen vormen de groote crux en de groote ellende van de geleide economie, welke verburocratisering een algemeen erkend euvel vormt. Deze verburocratisering, de dood voor gezond particulier initiatief, wordt in hooge mate in de hand gewerkt door verkeerde financieringsmethoden, waarover de heer Klaasse wel wat al te licht heengelopen is.

Als de zwevende koopkracht dan vervolgens wordt weggevoerd door consolidatie van investeringscredieten der banken, loopt — dit zij den heer Klaasse, die daarop in zijn repliek nog eens wees, toegegeven — de zaak weer rond. Maar als, zooals veelal geschiedt, de financiering door middel van geldcreatie over den Staat heeft geloopt, leidt een ex-post-consolidatie tot duurzame vermeerdering van staatsschuld, dus tot duurzame verzwaring van den druk van den rentelast op het staatsbudget, hetgeen uiteraard gevaren met zich brengt, welke men vooral in een tijd, waarin maar al te gemakkelijk wordt gezegd, dat „geld geen rol speelt”, waarlijk niet mag onderschatten.

Zoo wil het ons dan voorkomen, dat, als men de zaken goed beziet, van de klassieke leer heel wat meer overblijft dan men uit het prae-advies van den heer Klaasse had kunnen afleiden. Dit werd tenslotte door den prae-adviseur zelf ook wel erkend. Hij had er, vooral aan het slot van zijn prae-advies, al op gewezen, dat ook in de geleide economie niet een volkomen willekeurige rentepolitiek gevolgd kan worden zonder ernstige spanningen te veroorzaken. En bij zijn repliek, waarvoor wij bewondering hadden, gaf hij onomwonden toe, dat hij, mede om de discussie te prikkelen — hetgeen hem dan ook op onvolprezen wijze gelukt is! —, hier en daar de zaken wat al te scherp had gesteld en dat hij eigenlijk op een aantal punten dichter bij zijn opponenten stond dan op grond van den tekst van zijn prae-advies het geval scheen te zijn.

Alle aanwezigen zullen getroffen zijn door de eerlijke en sportieve wijze, waarop deze prae-adviseur zijn tegenstanders van repliek diende. Zijn analyse van het vraagstuk, hoewel moeilijk gesteld, was uitermate nuttig en knap, hoewel dan ook op een aantal punten aanvechtbaar. Dit prae-advies werd niet aangediend als het laatste woord over deze vraagstukken, maar als een poging om nader tot de oplossing van een aantal betwiste problemen te komen. Niets lag den heer Klaasse verder dan star vast te houden aan een eenmaal neergeschreven standpunt. Daarvoor is hij een te ernstig en te objectief wetenschappelijk werker. Het wil ons voorkomen, dat de geest, waarin hij ter vergadering het rentevraagstuk nader toelichtte, precies geëigend was om in vrije discussie den vooruitgang der economische wetenschap te bevorderen. En daarvoor kan men heel wat wellicht al te kras gestelde uitingen mee in den koop nemen.

Hoe gaat het nu met de rente in onze geleide economie,

hier in Nederland? Daarover stelde de heer Willems, die zich op de hem eigene, boeiende wijze kon uitleven in een geestige redevoering, een zeer pertinente vraag aan de prae-adviseurs. Hij refereerde aan de uiting van Minister Lief tinck, dat de rente hier te lande eerlang algemeen 3 pCt. zou zijn. Kunt gij, aldus zijn vraag aan de heeren Klaasse en van Sandick, als straks uw cliënten tot u komen en u in uw hoedanigheid van bankdirecteur vragen, of zij veilig en zonder kans op koersverlies kunnen inschrijven op het nieuwe 3 pCt. Grootboek, de uiting van Minister Lief tinck endosseeren? Heeft dus werkelijk de Staat de macht om de rente op dit peil te fixeeren, zoolang als hem dat goeddunkt?

Het zal niemand verbaasd hebben, dat deze zoo scherp gestelde vraag door de beide prae-adviseurs niet in bevestigenden zin beantwoord kon worden. Als alles gebonden en gereglementeerd blijft, als de factoren, die in een tijd van kapitaalschaarschte in de vrije economie de rente doen stijgen, thans afdoende aan banden gelegd worden, als... als..., ja, dan zou men misschien de hier gestelde vraag bevestigend kunnen beantwoorden. Maar nu gaat dat niet. De Staat heeft, zoolang hij als monopolist-vrager van kapitaal optreedt of de investeringen van het bedrijfsleven onder strenge contrôle houdt, grooten invloed. Maar als de teugels gevierd worden, omdat men toch nog iets van een vrijen particulieren sector in het economisch leven wil overlaten, dan zou de door den heer Willems bedoelde volstreckte garantie inderdaad voorbarig blijken te zijn.

Eén der lessen, die uit deze discussie, evenals uit die over het geld in de geleide economie in 1943, geput kunnen worden, is wel deze, dat van de op basis der klassieke leerstellingen geformuleerde economische wetten ook in de geleide economie heel wat meer zijn werking blijft behouden dan de ordenaars „à outrance” willen doen gelooven. Daarom deed het weldadig aan, dat de prae-adviseur van Sandick, die het, zooals wij reeds opmerkten, had opgenomen voor de vrije en tegen de geleide economie, in zijn slotwoord vooral den jongeren leden der Vereeniging de aansporing gaf zich terdege te verdiepen in de geschriften van de klassieke economisten en van hen, die daarop hebben voortgebouwd. Voor velen is deze aansporing overbodig; het door hen genoten hooger economisch onderwijs waarborgt voldoende, dat aan den wensch van den heer van Sandick zal worden voldaan. Maar men kan zich aan den indruk niet onttrekken, dat deze aanmoediging verre van overbodig schijnt met betrekking tot sommige regeeringsinstanties. Van een ongebreideld „laissez-faire”-stelsel kan thans geen sprake meer zijn en men kan ook niet zeggen, dat dit vroeger in allen deele bevredigend heeft gewerkt. Maar zeker is het, dat hij, die aan het economisch leven op zinvolle wijze richting wil geven, dit niet kan doen zonder, of hij wil of niet, aan een zeer groot stuk van de voor de vrije economie opgestelde wetten ook nu haar loop te laten. Hoever men daarmee moet gaan en waar regeling, contrôle of inperking noodig is, vormt een vraag, die alleen behoorlijk beantwoord kan worden na gedegen bestudeering van deze economische wetten, zooals zij door de klassieken en hun navolgers met betrekking tot de vrije ruilverkeersmaatschappij zijn opgesteld. Het was een juiste gedachte van den heer van Sandick dit aan het einde van het zoo bijzonder geslaagde debat van 11 Januari nog eens naar voren te brengen.

G. M. V. S.

DE HERZIENING IN HET BELASTINGSTELSEL.

Methodische opzet in de rangschikking van de problemen, logische scherpte in de uitwerking ervan, zijn in hooge mate typeerend voor den huidige minister van Financiën. Van deze kwaliteiten getuigen ook de belastingplannen,

welke momenteel in het middelpunt van de belangstelling staan. In een tweetal nota's aan de Tweede Kamer worden deze plannen ontvouwd. In de eerste nota, de zgn. milliardennota van 12 December (nota betreffende den toestand van 's Rijks financiën), vinden wij de schetsmatige omtrekken in de nota, betreffende eenige aspecten van het gevoerde financieele beleid van 22 Januari jl., wordt de verdere uitwerking gegeven. Het ligt in 's Ministers bedoeling zoo spoedig mogelijk de daarin behandelde materie in wetsontwerpen aan de volksvertegenwoordiging voor te leggen.

Zeer in het kort is de gedachtengang van den Minister deze: de oorlog en de bezetting zijn de oorzaak van onzen financieelen rampspoed. Daarom is het allereerst noodig aan de teweeggebrachte ontwrichting der publieke financiën en de te dien aanzien nog dreigende gevaren (o.a. de regeling der oorlogsschade) paal en perk te stellen. De hiertoe geprojecteerde belastingen zijn de vermogensaanwasbelasting en de heffing ineens op de vermogens. Deze beide belastingen moeten binnen een korte tijdruimte op groote schaal koopkracht aan de particuliere huishoudingen onttrekken. Hiervan mag, behalve een terugbrengen van den last der staatsschulden tot een draaglijk peil, een aanzienlijke inkrimping van de zwevende, resp. geblokkeerde koopkracht worden verwacht. Dit terwille van het behoud van de credietwaardigheid van den Staat en ter voorkoming van een inflatie, welke alle grondslagen van het economische en sociale bestaan omver zou werpen. Hiermede sluit de eerste phase der saneering af. Zij wordt gevolgd door het plan eener reconstructie van het geldende belastingstelsel, teneinde op dit gebied tot meer normale toestanden te geraken, speciaal door de beletselen weg te nemen, welke, in den vorm van de drukkende belastingen, het bedrijfsleven verhinderen tot volledige ontplooiing te komen. In zoverre de abnormale toestanden op belastinggebied het werk zijn geweest van den bezetter, zullen de vreemde elementen verwijderd worden.

Uitgaande van het totale complex der financieele nooden en van een totaal beschikbare belastingcapaciteit, had men zich de verdeling van de heffingstechniek over de beide fasen theoretisch ook anders kunnen voorstellen. De Minister legt het zwaartepunt in de eerste phase en ziet hierin een afrekening met het verleden, welke meer geordende toestanden moet scheppen. De voorstanders van een meer gelijkmatige liquidatie van de oorlogsschulden vinden een geleidelijke afwikkeling over een lange reeks van jaren de betere remedie. Zij zijn mitsdien afkeerig van zulke drastische maatregelen, als kapitaalsheffingen nu eenmaal zijn, op een verzwakt economisch lichtaam. Wij zullen op deze contravere niet ingaan. Economische argumenten geven hierbij niet direct den doorslag. Voorzover deze echter in het spel zijn, is het ondoenlijk, zooals de verhoudingen in ons land financieel liggen, met overtuiging te pleiten voor de eerste of voor de tweede oplossing. Ten aanzien van beiden toch staat het vast, dat zij moeilijk berekenbare storende inwerkingen op het geheele economische organisme zullen hebben. De toepassing van heffingen ineens, hoewel het een paardenmiddel kan worden genoemd, heeft voor het bedrijfsleven in ieder geval echter dit voordeel, dat het zoo gauw mogelijk uit de fictieve wereld, waarin het thans leeft, nl. overal opgeblazen vermogensposities zonder toereikend goederensfundament, wordt verlost. Een ieder zal moeten inzien, dat wij, na de vernietiging en roof van oorlog en bezetting, in werkelijkheid lang niet zoo rijk zijn als de vermogenscijfers in de boekhouding nog altijd suggereeren. In zoverre worden we uit een geldillusie tot de harde feiten teruggebracht.

Verband tusschen de beide fasen.

Gaat men uit van de praemisse, dat men de staats-schuld, voorzover ze het karakter draagt van „dead

weight" — in die beteekenis, dat de staatsschuld voor een groot deel eigenlijk de plaats inneemt van teloorgegane productiecapaciteit — met een bepaald bedrag wil verminderen, dan dient men zich te realiseeren, dat de tenuitvoerlegging van zulk een ingrijpende operatie lang zal naverken. De noodzakelijkerwijze optredende aanpassingsverschijnselen, gevolg van een beperkter geworden financieringscapaciteit en van een besnoeid particulier vermogen (op een moment, waarop de liquiditeit van bedrijf en huishouding toch al onvoldoende is voor herbevoorrading bij de thans hooge prijzen), zullen de consumptie drukken en de investeringsmogelijkheden eenigszins begrenzen. Zonder dat hieruit een ernstige depressieve reactie behoeft voort te vloeien, is het wel duidelijk, dat de toekomstige belastingcapaciteit hierdoor nadeelig beïnvloed wordt. Andere, thans nog niet bepaalbare, reacties kunnen het beeld gunstiger maken, maar het zou toch een fout zijn te meenen, dat met één of meer kapitaalsheffingen in eens een streep onder de rekening is gezet. Zooals gezegd, zullen de gevolgen nog geruimen tijd merkbaar zijn en ook de belastingen, in de hierboven bedoelde tweede fase, zullen den terugslag daarvan ondervinden.

Regelingen, te treffen, teneinde de overdracht van groote bedragen uit de particuliere huishoudingen naar de Schatkist zonder groote storingen mogelijk te maken, brengen bovendien noodzakelijk vertraging in de afwikkeling mede. In gelijke richting werkt de overbezetting van de belastingadministratie. De eene fase zal dus in de andere overgaan en althans de scherpe tegenstelling wegnemen, welke er in theorie tusschen heffing ineens en geleidelijke heffing bestaat. Waar trouwens de bijzondere heffingen de staatsschuld slechts ten deele tot matiger proporties kunnen terugbrengen, zal de verdere liquidatie zich toch over een langdurige periode uitstrekken. Het zou daarbij erg ongelukkig zijn, als de vertraging in de heffing van reeds vroeger verschuldigde belasting het bedrijfsleven voor een inmiddels ongunstig geworden conjunctuursituatie zou plaatsen.

De herzieningen in het vigeerende stelsel.

Het meest saillante punt is gelegen op het gebied der directe belastingen en wel terzake van den belastingdruk op naamlooze vennootschappen en andere rechtspersoonlijke lichamen.

Juist op dit gebied heeft de bezetter belangrijke veranderingen tot stand gebracht door de invoering in 1942 van de *vennootschapsbelasting*. Hij trok ten deze de lijn door van de winstbelasting 1940, welke laatste, behalve in haar afwijkend stelsel van winstbepaling, dat zekere vrijheid liet, met den Duitschen maatregel in harmonie was op het stuk van afzonderlijke extra belastingen op de naamlooze vennootschappen en daarmede gelijk te stellen ondernemingen. Het fnuikende van de vennootschapsbelasting lag echter niet onmiddellijk in het discrimineerende beginsel, maar veeleer in de uitzonderlijk hoge heffingspercentages op de winsten. In combinatie met de vermogensbelasting en de ondernemingsbelasting, beide eveneens in de bezettingsperiode ontstaan, was een belasting van de winst met 70 pCt. en meer geen zeldzaamheid. Van kapitaalvorming uit de winst kwam onder die omstandigheden niets terecht. Wat van de winst nog tot uitkeering kon komen, werd nog eens aan het hoge tarief van de inkomstenbelasting onderworpen. Deze cumulatie van heffingen heeft tot een ondragelijke toestand geleid, speciaal voor de betrokkenen bij de kleine of besloten N.V.

Eenig denkbeeld van de onthindingen van dit soort rechtspersonen, nadat het liquidatiebesluit 1942 hiertoe den weg geëffend had, krijgt men uit de te dien aanzien bekend gemaakte gegevens van de Kamers van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland. Hieruit blijkt, dat het percentage N.V.'s van de in de registers ingeschreven ondernemingen van 1940 tot 1943 veranderde van 23,4 in 16,3 pCt.; niet minder dan 2.307 N.V.'s, meerendeels

kleine, gingen alleen in dit district tot liquidatie over¹⁾. Stellig waren hier ondernemingen onder begrepen, welke eigenlijk in den rechtspersoonlijken vorm, niet thuishoorden, maar anderzijds heeft de onevenredig zware belasting veel ondernemingen van een rechtsvorm ontdaan, welke hun vertrouwd was en die in een reële behoefte voorzag.

Tegenover deze in de belastingpolitiek ingedrongen discrimineerende tendens, doet de ministerieele nota de uitspraak, dat bij de keuze van den rechtsvorm voor een bepaalde onderneming vragen van fiscale lasten zoo weinig mogelijk een rol mogen spelen. Volgens dezen o.i. zeer juisten gedachtengang was daarmede het lot van de vennootschapsbelasting en van de eveneens uitsluitend voor de N.V. gecreëerde vermogensbelasting bezegeld. De laatste belasting was wel het meest verwerpelijk, omdat zij zelfs dan verschuldigd was, wanneer het bedrijf met verlies werkte.

Worden de plannen van den Minister wet, dan is als direct gevolg te voorzien, dat tal van tijdelijk in andere rechtsvormen gevluchte ondernemingen weer naar de N.V.-constructie terugwillen. Men mag voor de betrokkenen hopen, dat de Minister dezen het lot van een derde kapitaalsheffing zal besparen en in gevallen, waar een gerechtvaardigd doel aanwijsbaar is, dispensatie van het anders verschuldigde registratierecht zal verlenen.

De door den Minister aangekondigde nieuwe belasting op de overwinsten zal, logisch in de lijn met het voorafgaande, gelden voor *alle* ondernemingen, ongeacht, of zij door natuurlijke of rechtspersonen worden gedreven. De voornaamste inhoud is, dat voor de berekening van de overwinst belangrijke reserveeringen (tot welken omvang is nog onbekend), zoomede een vast percentage (eveneens nog niet bekend) van het in de ondernemingen gestoken kapitaal en een vergoeding voor ondernemersloon op de winst in aftrek mogen worden gebracht. Uit de belastingvrije reserve mogen latere verliezen worden gedeld, wat waarschijnlijk beteekent, dat de fiscus achteraf, dus bijv. bij liquidatie, op een eventuele rest een claim blijft houden. Bedoelde reserve, welke zal kunnen dienen „tot herstel en vernieuwing zonder verandering in de verhouding tusschen financiering met eigen middelen en met vreemd kapitaal". Het eerste deel dezer doelomschrijving, de directe inschakeling bij de kapitaalvorming, is duidelijk. Het tweede deel doet een oogenblik de vraag rijzen, of in verband met een te voeren kapitaalmarktpolitiek, opneming van vreemde middelen slechts zal worden toegestaan, indien en voorzóover geen tot investering geschikte belastingvrije reserves voorhanden zijn.

De rechtvaardiging van de overwinstbelasting vindt de Minister in de opvatting, dat het verantwoord en redelijk is om van datgene, dat na de vereischte reserveering uitgaat boven een behoorlijke vergoeding voor eigen inspanning en rente voor eigen kapitaal, en dat, mitsdien voor een belangrijk deel aan maatschappelijke omstandigheden en geluk is te danken, een extra-belasting te heffen. Geheel onaanvechtbaar is deze opvatting niet, wij zullen daar in het volgende nog een enkele opmerking over maken.

Uit het voorgaande valt op te maken, dat de belastingdruk voor de rechtspersoonlijke onderneming, in vergelijking met thans, aanzienlijk zal worden verlicht. Bij de persoonlijke ondernemingen wordt er evenwel een schepje bovenop gedaan. De Minister verwacht per saldo genomen er een vermindering van inkomsten door. In verband daarmede wil hij met voorstellen komen tot verhooging van de successie- en schenkingsrechten en tot veralgemeening van de ondernemingsbelasting, welke tot nu toe nagenoeg alle landbouwondernemingen vrij laat. Tenslotte wil hij een verhooging van het algemeene tarief van de omzetbelasting van 2 tot 3 pCt. en een speciaal hoog tarief op weelde-artikelen. Behalve uit fiscaal oogpunt, zou laatstgenoemd voorstel verdedigd kunnen worden als middel

¹⁾ Gegevens, ontleend aan „Economische Voorlichting" van 20 October 1944.

tot het stimuleeren van sparen en kapitaalvorming.

Beoordeeling.

Het nieuwe stelsel vertoont eenige overeenkomst met de tot 1939 van kracht geweest zijnde dividend- en tantiëmebelasting. Het voorziet in gedeeltelijk onbelastbaar laten van de reserves en in een belastingvrije som voor ondernemersloon. Maar er wordt belasting geheven van de winst, zij het na aftrek van de vrije marge voor de kapitaalrente, terwijl de dividend- en tantiëmebelasting belasting vorderde van wat aan winstgerechtigden werd uitgedeeld. Ook de overwinstbelasting leidt tot dubbele belasting. Wie uit de overwinst trekt, moet daarna nog een inkomstenbelasting betalen. Wanneer het tarief matig blijft, behoeft zulks nog niet te verontrusten. De eveneens door den Minister voorgestelde winstgerechtigden belasting, welke klaarblijkelijk in de plaats komt van de door hem voor afschaffing voorgedragen dividendbelasting en commissarissenbelasting, is als vóórheffing op de inkomstenbelasting bedoeld. Zij brengt derhalve geen dubbele heffing teweeg.

De belangrijkste kwestie bij elke winstbelasting is, wat onder winst wordt verstaan. Het is in het belang van het bedrijfsleven, dat het winstbegrip aldus wordt omschreven, dat niet belast wordt, wat naar wetenschappelijk inzicht en naar goed koopmansgebruik geen volwaardige winst is. Daarentegen is het kennelijk in het fiscale belang, dat te dezer zake geen al te groote vrijheid wordt toegestaan, al was het alleen reeds, omdat een fiscaal-technisch winstbegrip de noodige uniformiteit moet bezitten om praktisch hanteerbaar te zijn. Men vraagt zich in dit verband af, of moderne waardeeringsmethoden als vervangings-waardestelsel en ijzeren voorraadstelsel bij dezen Minister een kans zullen krijgen. In dezen tijd van opwaartsche prijsontwikkeling klemt de toepassing van deze methoden te meer. Het is genoegzaam bekend, dat lang niet elk geldoverschot als volwaardige winst kan worden gequalificeerd. Terdege moet worden gewaakt tegen de — in het belang van de instandhouding van kapitaal en productiecapaciteit — zoo verderfelijke dooreenmenging van werkelijke omzetwinst uit de verkoopen en het element prijsstijging (in wezen mutatie in de nominale gelduitdrukking) op de blijvende voorraden. Uit het feit, dat de Minister bij de kapitaalshreffingen van de gulden = gulden theorie uitgaat, mag evenwel afgeleid worden, dat hij zich ook bij de winstbepaling op nominalistisch standpunt wenscht te plaatsen. Heeft hij wellicht de opengelaten marge voor belastingvrij reserveeren tevens als een soort prijsverschillenrekening, in den zin van bovengenoemde theorieën, opgevat? Het kost veel fantasie zich zulk een compromis als uitvoerbaar voor te stellen, weshalve wij deze veronderstelling beter kunnen loslaten.

In het kader eener ook voor de overwinstbelasting ge-projecteerde toepassing van de waardeeringsnormen van nominalistischen huize, gelijk vervat in de inkomstenbelasting 1942, kan de heffing gemakkelijk een heffing op schijnvoordeelen worden. Winst en overwinst moeten in het licht van de fiscale balans worden geïnterpreteerd. Van het standpunt der ondernemingsbalans zal men met andere begrippen moeten werken.

Een overwinstbelasting is een soort conjunctuurwinstbelasting. Gezien de toegelaten vrije marges — kapitaalrente, reservevorming en ondernemersloon —, zal het provenu in de laagconjunctuur gering zijn en in de hoogconjunctuur sterk kunnen uitzetten. Dit systeem past in de figuur van „cyclical budgetting”, welke deze Minister blijkens een uitspraak in de milliardennota voor de toekomst gewenscht acht. Het ligt in het systeem van de onderhavige budgetmethode, dat men in depressietijden de uitgavenpolitiek voortzet en daarbij anticipeert op de rijkelijk vloeiende inkomsten in de goede jaren. Sluit dit systeem echter wel aan bij dat der huidige gebonden economie, dat de winstmarge laag houdt?

Tenslotte zou men bedenkingen kunnen maken tegen de voorstelling, alsof de winst boven de normale in aftrek te brengen kapitaalrente grotendeels een gevolg is van „maatschappelijke omstandigheden en geluk”. Inderdaad kan daarvan sprake zijn, men denke aan de zuivere monopolie- of aan de conjunctuurwinst. Daarnaast onderscheide men echter de differentieele winst, wegens gunstiger kostenpositie, ontstaan uit hoofde van bijzondere inspanning, efficiency of leidersgaven. Het in aanmerkelijken omvang wegbelasten van deze winstcategorie, welke in de economie als voorsprong op de grensonderneming haar betekenis zal houden, zou juist tot het tegendeel voeren van wat den Minister met zijn plannen beoogt: nieuwe bronnen van welvaart aan te boren en daarbij risico's aanvaarden. Zulks is echter van dezen bewindsman niet te verwachten.

P. P. VAN BERKUM.

PUBLIEKRECHTELIJKE BEDRIJFSORGANISATIE, CORPORATISME EN GELEIDE ECONOMIE II.

In een vorig artikel ¹⁾ werd, ter voorbereiding van een bespreking der publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, een analyse gegeven van het corporatisme. Velen zullen zich hebben afgevraagd, wat dat alles te maken heeft met de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, zooals deze in ons land in breeden kring wordt voorgestaan. Inderdaad is hierop de op het corporatisme geleverde critiek niet onmiddellijk van toepassing. Er is nl. een uiterst belangrijk onderscheid: bij de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie wenscht men aan de corporaties geen volledige autonomie toe te kennen. Algemeen is men zich bewust van het gevaar, dat het groepsbelang het algemeen belang zal verdringen, al werkt men dit inzicht zelden prijstheoretisch uit, waardoor men het ontbreken van de rationaliteit in de prijsvorming meestal niet scherp ziet. Algemeen acht men ten minste een staats-toezicht op de corporaties noodig. Dikwijls gaat men daarbij zelfs zoover, dat de nieuwe organen geen zuivere corporaties van bedrijven en beroepen zijn, doch gemengde organen van Overheid en bedrijfsleven. Ook de in het voorloopige wetsontwerp voorgestelde bedrijfsschappen hebben dit karakter. Er bestaat hier dus een principieel verschil met het zuivere corporatisme, zooals dit in het vorige artikel is besproken. Niettemin heeft, zooals zal blijken, de theoretische ontleding van het corporatisme beteekenis voor de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie ²⁾.

Al naar gelang van de mate van overheidsinvloed vertoont de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie tal van vormen en schakeeringen. Bij het navolgende wordt overwegend gedacht aan een stelsel, als aanbevolen in het voorloopige wetsontwerp, dus aan bedrijfsschappen, waarin, naast het bedrijfsleven, de Overheid is vertegenwoordigd en die dus het karakter hebben van wat in het jongste rapport van de Maatschappij van Nijverheid en Handel over de organisatie van het bedrijfsleven „gemengde lichamen” worden genoemd. De eerste vraag is nu, in hoeverre dergelijke organen zelfstandig en autonoom regelend kunnen optreden, zonder dat zich dezelfde bezwaren voelbaar maken, die tegen het corporatisme bleken te gelden. Voorloopig wordt dus verondersteld, dat de invloed van de centrale Overheid beperkt blijft tot het houden van een zeker toezicht.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 23 Januari 1946.

²⁾ Tusschen beide wordt in den tekst dus een terminologisch verschil gemaakt. De benamingen zijn eigenlijk willekeurig. In de landen, die als representatief voor het corporatisme gelden, het fascistische Italië en het Portugal van Salazar, is van een zuiver, d.i. autonoom, corporatisme geen sprake. Anderzijds is naar den letter ook een zuiver corporatisme publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, evenals het socialisme, dat prof. Bordewijk in zijn in 1921 aan de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek uitgebracht prae-advies, dan ook tot de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie rekende.

Men verwacht van het gemengde karakter der bedrijfsschappen, dat hierdoor het nastreven van het groepsbelang zal worden getemperd en het behartigen van het algemeen belang in verregaande mate zal zijn verzekerd. In hoeverre deze verwachting zal worden bewaarheid, is quaestio facti. Het is bij een dergelijke constructie zeer wel denkbaar, dat in de practijk het zwaartepunt der beslissingen komt te liggen bij de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, hetgeen er dus op neer zou komen, dat de bedrijfsschappen in feite het karakter krijgen van zuivere producentenorganisaties en de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie afglijdt naar het corporatisme. Ongetwijfeld zijn er sterke krachten, die in deze richting zullen werken. Talrijke voorstanders der publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie staan zeer sterk onder den invloed der corporatistische ideologie, waaraan vele der gebruikelijke argumenten voor de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie zijn ontleend. De invloed van deze tegenstanders der vrije economie wordt versterkt door dien van vele liberaal denkenden, die ten onrechte een vermindering van de overheidsmacht in de bedrijfsschappen opvatten als identiek met grootere vrijheid van het bedrijfsleven in liberalen zin. Dat van de zijde der vertegenwoordigers van het bedrijfsleven een neiging in deze richting zal bestaan, spreekt voor zichzelf.

Het gevaar van een afglijden naar het corporatisme is dus niet denkbeeldig. Dat de Regeering een ontwikkeling in corporatistischen zin niet wensch, blijkt uit het wetsontwerp en de daarop gegeven toelichtingen voldoende duidelijk. Het is evenwel niet bij voorbaat met zekerheid te zeggen, dat de hiertegen geschapen tegenwichten toereikend zullen zijn. Men zal goed doen op zijn hoede te blijven en niet blindelings op de geboden waarborgen te vertrouwen. De commissaris, die als voorzitter van het bestuur van het bedrijfsschap en tevens als vertegenwoordiger van de centrale Overheid optreedt, alsmede de overige door den Minister, of door buiten het bedrijfsschap staande organisaties benoemde leden van het bestuur, zullen gemakkelijk een zekere mate van solidariteit met „hun” bedrijfsschap ontwikkelen. Zij zullen het eigen bedrijfsschap beter kennen dan de overige sectoren van het economisch leven; de moeilijkheden en belangen van het bedrijfsschap, waarmee zij voortdurend in aanraking zijn, zullen het sterkste tot hen spreken. Ook het toezicht van de centrale Overheid biedt, zoolang het slechts in letterlijken zin toezicht blijft, niet steeds voldoende waarborgen, vooral niet, wanneer het hier slechts incidenteele en partieele beslissingen betreft. Zal de Staat steeds kaf en koren kunnen onderscheiden, steeds bestand blijven tegen de met veel nadruk en deskundigheid bepleite groepsbelangen, die zich natuurlijk kleeden in den mantel van het algemeene belang? De vergelijking met den in ons land inheemschen vorm van functioneele decentralisatie, de waterschappen, van de dikwijls als voorbeeld genoemde functioneele decentralisatie in het bedrijfsleven, gaat niet in alle opzichten op. De economische problemen, die zich bij het toezicht op de bedrijfsschappen zullen voordoen, zijn veel veelvormiger, ingewikkelder en veranderlijker dan bij de waterschappen, terwijl de belangentegenstellingen veel grooter en de ervaringen op dit gebied veel geringer zijn.

Wanneer in de bedrijfsschappen de vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers regelmatig den doorslag geven, is het stelsel nauwelijks te onderscheiden van het corporatisme en dus ook onderworpen aan alle daartegen aan te voeren bedenkingen. Men kan hiertegenover de hoop stellen, dat de producenten, wanneer zij bedeed worden met een publiekrechtelijke taak, bij hun beslissingen bovenal het algemeene belang in het oog zullen houden. De Regeering is in dit opzicht optimistisch gestemd. Zij stelt in de Memorie van Toelichting aan de bedrijfsorganisaties als eisch, „dat zij de bedrijfsbelangen slechts behartigen in het kader van het algemeen belang”; en spreekt als haar meening uit, dat „van vele vooraan-

staande ondernemers en arbeiders, waar deze geroepen zouden worden tot een publiekrechtelijke functie, wel kan worden verwacht, dat zij, in gevallen, waarin bedrijfsbelang en algemeen belang met elkaar in strijd zijn, het algemeene belang in zeer vele gevallen laten praevaleren”.

Velen zullen geneigd zijn deze verwachting rijkelijk optimistisch en in strijd met de menschelijke natuur en alle historische ervaringen te vinden, en haar daarom beschouwen als een wel zeer zwakken grondslag van het door de Regeering voorgestane stelsel. Men dient hierbij ook te bedenken, dat de goede wil alleen niet voldoende is. Velen zullen te goeder trouw meenen bedrijfsbelang en algemeen belang gelijkelijk te dienen, wanneer zij bijv. nieuwelingen uit hun bedrijfsschap wren, om de rentabiliteit der bestaande bedrijven of de „rechtvaardige” belooning van hen, die daarin werken, te beschermen, terwijl misschien toch uit algemeen oogpunt het toetreden van nieuwe ondernemingen heilzaam zou zijn. De ondernemers en arbeiders zouden begiftigd moeten zijn met een haast bovenmenselijke objectiviteit, wanneer zij de vraagstukken van het eigen bedrijfsschap steeds in het juiste algemeene perspectief zouden weten te zien.

Zelfs wanneer de bedrijfsschappen zich derhalve niet gedragen als vertegenwoordigers van groepsbelangen en oprecht streven naar behartiging van het algemeene belang, is er geen waarborg, dat het stelsel bevredigend functioneert. Het hoofdbezwaar is, dat ook dan ieder ordenend beginsel ontbreekt, evenals dit het geval is bij het corporatisme. Er is geen richtsnoer, dat aanwijst, welke aanwending der productiekrachten de maximale bevrediging zal opleveren. De voordeelen der vrije prijsvorming zijn bij dit stelsel verloren gegaan, zonder dat de voordeelen van een integrale planhuishouding daarvoor in de plaats zijn gekomen. „Many separate plans do not make a planned whole. . . . they may be worse than no plan”³⁾. Deze conclusie moet ook worden gehandhaafd, wanneer de „buitenstaanders” in de bedrijfsschappen wel reëlen invloed hebben, doch zij zich ertoe moeten bepalen naar eigen inzicht toezicht te oefenen en de politiek der bedrijfsschappen in de goede banen te leiden, op zoodanige wijze dus, dat het toch de bedrijfsschappen zijn, die (behoudens zekere correcties van de zijde der centrale Overheid) de economische politiek in handen hebben.

Voor een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie met werkelijk autonome, zelfstandige bedrijfsschappen, een stelsel dus, waarbij de economische politiek niet in naam, maar in feite gedecentraliseerd is, geldt hetzelfde als voor het corporatisme. Wanneer men de gevaren van dit stelsel wil vermijden, en zeker wanneer men een werkelijk geleide economie wil toepassen, zal aan de bedrijfsschappen slechts een zeer beperkte taak kunnen worden toegekend. Hun bevoegdheid tot zelfstandige regeling zal zich in beginsel niet verder mogen uitstreken dan de „interne” aangelegenheden en dus geen betrekking kunnen hebben op „externe” zaken, belangen, die ook andere dan de bedrijfsgeenooten aangaan⁴⁾. In aanmerking voor een zelfstandige regeling door de bedrijfsschappen komen dan bijv. de vakopleiding en wetenschappelijke onderzoekingen op vakgebied, doch niet de prijsvorming, de vestiging en sluiting van bedrijven, e.d. Hierbij dient nog het voorbehoud te worden gemaakt, dat t.a.v. de zgn. interne aangelegenheden geen belangentegenstellingen van eenige betekenis tusschen de bedrijfsgeenooten mogen bestaan. Als algemeen criterium voor de regelende taak, waartoe zelfstandige bedrijfsschappen geschikt zijn, kan men stellen, dat zij een autonomie kunnen bezitten met betrekking tot die aangelegenheden, waarbij noch tusschen het bedrijfsschap en de gemeenschap, noch binnen het bedrijfsschap belangentegenstellingen bestaan. Waarschijnlijk zal bij een verticale organisatie, doordat hier een tempering

³⁾ Hayek, „The Road to Serfdom”, blz. 50.

⁴⁾ Vgl. Mr. J. P. Barth, „De organisatie van het bedrijfsleven”, Amsterdam, z. j. (1945), blz. 54.

der groepsbelangen kan worden verkregen, de kans op een botsing met het algemeen belang geringer zijn dan bij een horizontale organisatie⁵⁾, doch in het eerste geval zijn de tegenstellingen tusschen de bedrijfsgeenooten onderling weer grooter.

Naast deze ordenende taak kan aan de bedrijfschappen zonder bezwaar een zuiver uitvoerende taak worden opgedragen, mits deze van zuiver technischen aard is, zooals bij de toepassing der distributievoorschriften en de uitvoering der sociale verzekeringen. De grens tusschen regeling en uitvoering is evenwel niet scherp te trekken, en voorzichtigheid is daarom geboden. Wanneer de distributie het karakter heeft van het geven van toewijzingen zonder vaststaande normen, kan het beslissend orgaan niet objectief genoeg zijn. Zelfs een toewijzing in den vorm van algemeene quota kan door de keuze van de basisjaren de eene groep boven de andere bevoordeelen, bijv. de groote bedrijven boven de kleine.

Dat de bevoegdheden der bedrijfschappen zich niet dienen uit te strekken tot zaken, die het algemeene belang raken, is in de literatuur herhaaldelijk uiteengezet. Zoo heeft Dr. Kuin enkele jaren geleden betoogd, dat in beginsel de bevoegdheid der bedrijfsorganisaties beperkt dient te blijven tot het regelen van datgene, waarbij uitsluitend de belangen van de eigen leden betrokken zijn. Bindende regelingen, die de ruimere belangen raken, dienen te worden getroffen door den drager van het algemeene belang: den Staat en zijn organen⁶⁾. Dienovereenkomstig betoogt Dr. Kuin, dat beslissingen betreffende vestigingen, uitbreidingen, concessies, e.d., evenzeer als die omtrent de prijzen, aan den Staat moeten worden voorbehouden. Weliswaar denkt zich Dr. Kuin de bedrijfsorganisaties hier als zuivere producentenorganisaties, die naar haar aard het groepsbelang vertegenwoordigen, doch daar in de gemengde organen, die thans worden voorgesteld, toch stellig het groepsbelang een grooten invloed zal hebben, is zijn conclusie zonder belangrijke restrictie ook voor dit laatste stelsel van toepassing.

Dat de regeling van de uitbreiding en vestiging der bedrijven in handen van de centrale Overheid behoort te liggen, is ook de meening van Mr. Ir. A. W. Quint, dien men stellig niet van onvoldoende sympathie met de bedrijfsorganisatie zal kunnen betichten, en wiens denkbeelden een groote mate van overeenstemming vertoonen met die, welke in het voorloopige wetsontwerp zijn neergelegd⁷⁾. Prof. van Berkum heeft eveneens in het licht gesteld, dat de corporaties met betrekking tot de prijsvorming slechts een zeer bescheiden taak kunnen vervullen⁸⁾.

De Regeering heeft evenwel aan de bedrijfschappen een veel ruimere taak toebedacht. Zij zullen volgens het voorloopige wetsontwerp (art. 20) besluiten kunnen nemen met betrekking tot de voortbrenging en verdeling van goederen, de prijzen, de mededinging, de vestiging, uitbreiding en stillegging van bedrijven, e.d. Hiervoor is nu aangetoond, dat het niet vereenigbaar is met de geleide economie, wanneer de bedrijfschappen t.a.v. al deze onderwerpen een zelfstandige en autonome politiek voeren. Wil men geleide economie en publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, dan is toezicht van de Overheid op de bedrijfschappen niet voldoende, doch is een duidelijke en positieve leiding van de bedrijfschappen door de Overheid onvermijdelijk. Het afglijden naar het corporatisme is slechts te voorkomen, wanneer in alle aangelegenheden van essentieel belang de zeggenschap in handen van de centrale Overheid ligt, wier beslissingen berusten op een algemeen plan, en wanneer de overheidsvertegenwoordiging in de bedrijfschappen tot taak heeft de uitvoering van dit plan te verzekeren. Aldus zijn de bedrijfschappen geen autonome

organen van het bedrijfsleven, doch niets anders dan instrumenten ten dienste van de geleide economie, ten hoogste in naam en in schijn, doch niet in wezen zelfstandig. Zij zullen de aanwijzingen van de centrale Overheid moeten volgen en deze quasi-vrijwillig zelf in regelingen en verordeningen mogen neerleggen, waarbij zij alleen betreffende de details een zekere speelruimte kunnen hebben. Zij zullen een groote gelijkenis vertoonen met de thans bestaande verticale organisaties op het gebied der voedselvoorziening, die een sterk ambtelijk karakter bezitten.

De publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie kan derhalve, wanneer zij zich niet ontwikkelt tot een verwerpelijk corporatisme, uit economisch oogpunt niet als een zelfstandigen vorm van ordening worden beschouwd. „Le corporatisme n'échappe ainsi à l'incohérence ou à la tyrannie des producteurs que pour tomber dans l'étatisation”⁹⁾. De publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie heeft als zelfstandige organisatievorm slechts beteekenis uit juridisch en organisatorisch-technisch oogpunt. Het is daarom ook begrijpelijk, dat in de gedachtenwisseling over dit stelsel principieele economische argumenten een zoo geringe plaats innemen.

Uit den aard der zaak is deze conclusie onafhankelijk van de meening; die men huldigt over de wenschelijkheid der geleide economie. De voordeelen, aan deze wijze van organiseren van de geleide economie verbonden, springen in het oog en zijn te bekend om ze alle hier te herhalen. Van belang is vooral het psychologische aspect; bij deze methode zal men eerder de medewerking van het bedrijfsleven verkrijgen en dit verzoenen met de geleide economie. Hoewel de bedrijfschappen noodzakelijkerwijze gebonden zullen moeten zijn aan de richtsnoeren van de centrale Overheid, zullen zij een aantal details naar eigen inzicht kunnen regelen. De Overheid profiteert op deze wijze van de bij haarzelf onvoldoende aanwezige deskundigheid van het bedrijfsleven, waarmee zij tevens op gemakkelijke wijze regelmatig contact onderhoudt.

Hoewel dus de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, wanneer niet bedoeld als verwezenlijking van een zuiver corporatieve orde, een geleide economie vooronderstelt, behoeft omgekeerd de voorstander van een geleide of socialistische economie niet noodzakelijk de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie te aanvaarden. Weinigen hebben dit stelsel scherper gecritiseerd dan wijlen prof. Bongers, die daarbij een medestander had in Dr. Wibaut en, wat de hoofdzaak betreft, ook door Dr. van Dillen werd bijgevallen¹⁰⁾. Bongers meende, dat de bedrijfsorganisaties, product van wat hij „een merkwaardige kruising van syndicalisme en socialisme noemde, ook wanneer opgezet als „gemengde organen”, zich noodzakelijk zouden gedragen als producentenorganisaties en als vertegenwoordigers van groepsbelangen.

Hoe dit zij, men zal zeker niet kunnen ontkennen, dat bij de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie deze gevaren steeds dreigen. De corporatistische neigingen zullen ongetwijfeld in de bedrijfschappen van invloed blijven. Wanneer men hier te lande dit stelsel invoert en tevens vasthoudt aan de geleide economie, zal het zeker aan spanningen en zelfs conflicten tusschen centralisme en corporatisme niet ontbreken. Allerlei belangen en ideologieën zullen daarbij meespreken en meespelen. Een duidelijk inzicht in de principieele vragen zal dan voor het vinden van den juisten weg onontbeerlijk zijn. Bovenstaande kanteekeningen; hoe onvolledig zij ook zijn, kunnen hiertoe wellicht een bescheiden bijdrage leveren.

P. HENNIPMAN.

⁵⁾ Pirou, „Essais sur le corporatisme”, blz. 134.

⁶⁾ Vgl. de minderheidsnota van Bongers en Wibaut in „Nieuwe organen”, Amsterdam 1931, blz. 165 e.v.; Bongers, „De wenschelijkheid van organen met verordenende bevoegdheid”; „Sociale Gids”, 1931; van Dillen, „Gildewezen en publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie”, ald. 1934 en „Het moderne gildewezen”, ald. 1935.

⁴⁾ Vgl. Mr. Ir. A. W. Quint, „Perspectieven der bedrijfsorganisatie”, Haarlem 1945, blz. 42/3 en 48.

⁵⁾ „Bedrijfsorganisaties en staatsorganen”, „E.-S.B.”, 4 Maart 1942, blz. 97.

⁷⁾ „Perspectieven der bedrijfsorganisatie”, blz. 52.

⁸⁾ „De economische functie der corporaties”, t.a.p., blz. 112 e.v.

BOEKBESPREKING

Mr. W. C. L. van der Grinten. *De organisatie van het bedrijfsleven*. (Alphen aan den Rijn 1944, N. Samsom N.V., 231 blz.).

III ¹⁾.

Kartels.

De korte notitie, welke de schrijver op blz. 81 aan de kartels en de verhouding daartoe van de bedrijfsorganisaties wijdt, wekt den indruk, dat hij onvoldoende rekening heeft gehouden met de wel door hem vermelde overdracht in het voorjaar van 1943 van belangrijke bevoegdheden op dit gebied aan den Raad voor het Bedrijfsleven, welke, volgens een officieel artikel in „Economische Voorlichting” van 30 Juni 1944, blz. 657, ook de bedrijfsorganisaties kan inschakelen.

Verordening en aanwijzing.

De schrijver wijdt veel aandacht aan deze beide begrippen, welke, wonderlijk genoeg, in de besluiten zeer onvoldoende zijn uitgewerkt en aanleiding geven tot welhaast ontelbare problemen. In de eerste plaats sluit Mr. Van der Grinten zich op blz. 93/4 aan bij de vrijwel algemeen gedeelde opvatting, dat een verordening niet is een aanwijzing in den zin van het III U.B. Hij aanvaard dus twee naast elkander staande begrippen: aanwijzing en verordening. Over de eerste geven de artt. 15 en 17 van het III U.B. enkele voorschriften. De bij artikel 1a van het Basisbesluit gegeven verordenende bevoegdheid is daarentegen in het geheel niet nader uitgewerkt. De practijk beschouwt in het algemeen aanwijzingen als een vorm, waarin de voorzitter in eenvoudige gevallen zijn wil formuleert en oplegt. In dezen gedachtengang wordt het gebruik van dit middel geprikkeld door de bezwaren, welke tot dusver aan het tot stand komen van een verordening waren verbonden. De schrijver wijst deze opvatting echter af. Een verordening is volgens hem een duurzame, algemeen werkende regeling (blz. 91). Voor aanwijzingen blijven dan over de tot bijzondere personen gerichte en de niet duurzaam geldende, de leden bindende, besluiten (blz. 117). De schrijver benadert het verschil dus van den materieelen en niet van den formeelen kant.

Mr. Van der Grinten merkt op blz. 92 op, dat de door hem verworpen formeele opvatting van het begrip verordening geen steun vindt in het Basisbesluit. Intusschen geldt hetzelfde voor zijn inzicht, waartoe hij slechts een beroep doet op het spraakgebruik, volgens hetwelk aan verordenende bevoegdheid geen engeren zin zou mogen worden gegeven dan de bevoegdheid van duurzaam algemeen bindende regels uit te vaardigen. Het groote verschil van meening ligt echter in de beteekenis van het begrip „aanwijzing” in het III U.B. en daarvoor helpt het spraakgebruik ons niet verder.

Het wil mij voorkomen, dat het verschil tusschen verordeningen en aanwijzingen in den zin van de besluiten hetzelfde is als tusschen een algemeen bekend gemaakt besluit van een militairen commandant, dat samenscholingen verbiedt, en een door zijn minderen namens hem aan elken zich op straat bewegenden burger gegeven vermaning om door te loopen en geen groepen te vormen. Een verordening is dus de algemeen gestelde, min of meer sacramentele regeling, de aanwijzing is de tot afzonderlijke individuen gerichte persoonlijke opdracht. De verordening bevat een brok rechtsvorming in abstracten zin, de aanwijzing schept slechts een persoonlijke verplichting tot nakoming van een bevel voor de individuen, tot wie het is gericht. Vandaar ook, dat een aanwijzing slechts de leden eener organisatie kan binden, terwijl velen meenen — ik kom daarop hieronder terug —, dat een verordening ruimere gelding kan hebben. Uiteraard zullen de aanwij-

zingen als vorm van wilsuiting door de voorzitters in den regel worden gekozen voor eenvoudige aangelegenheden en liefst niet voor duurzame regelingen. Intusschen leiden de tot dusver aan het tot stand komen van verordeningen verbonden moeilijkheden natuurlijk tot uitzetting van de grenzen van het gebruik van de aanwijzing.

Eén van de bezwaren tegen het uitvaardigen van verordeningen is gelegen in het sanctieprobleem.

In de eerste plaats rijst de vraag, of niet-naleving van verordeningen strafbaar is volgens artikel 3 van het Basisbesluit, inhoudende, dat opzettelijk handelen in strijd met voorschriften en beschikkingen, welke de Secretaris-Generaal of de door dezen aangewezen instanties ter uitvoering van dit besluit hebben uitgevaardigd, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of met geldboete van ten hoogste honderduizend gulden. Het tweede lid houdt een wat mildere sanctie tegen culpooze handelingen in.

De strekking van deze — nooit toegepaste — bepaling is betwist. Van der Grinten toont zich in zoverre op blz. 26 vrij ruim van opvatting, dat hij haar niet slechts toepasselijk verklaart op voorschriften, betreffende den opbouw der organisaties, doch ook op die, welke betrekking hebben op haar functioneering. „Strafbaarheid van verordeningen” (bedoeld zal zijn van niet-naleving van deze) wordt daardoor naar zijn meening niet bereikt, tenzij de verordening rechtstreeks strekt ter uitvoering van het Basisbesluit; dit begrip genomen in tegenstelling tot maatregelen ter uitvoering van de organisatie van het bedrijfsleven. Als men de verschillende regelingen strikt grammaticaal zou willen interpreteren, zou tegen deze redeneering een tegenargument zijn te ontleenen aan artikel 2 van het I U.B., dat zoo ongeveer alle maatregelen ter uitvoering van het Basisbesluit kenschetst als „voorbereidende maatregelen, geschikt en noodig om een zelfstandige organisatie van het bedrijfsleven op te bouwen”. Als dat alles nog slechts „voorbereiding” is, dan moet het begrip „uitvoering” van het Basisbesluit, dat artikel 3 gebruikt, wel zéér ruim zijn! Doch deze teksten zijn nu eenmaal zóó slordig, dat uitlegging van dezen aard mijns inziens ongeoorloofd is. Ik zie hovendien een sterk bezwaar tegen toepassing van artikel 3 Basisbesluit op niet-naleving van verordeningen in de door den schrijver niet gereleveerde omstandigheid, dat het hier, volgens artikel 5 Basisbesluit, een klacht delict betreft, alleen vervolgbaar op klacht van den Secretaris-Generaal. Zulk een sanctie is toch wel absoluut ondeugdelijk ter repressie van overtreding van verordeningen van bedrijfsorganisaties.

Er moet dus elders naar sancties worden uitgezien. Terecht veroordeelt de schrijver op blz. 106 het opnemen in een verordening van de bepaling, dat de voorzitter van de desbetreffende organisatie een bepaalde boete bij niet-naleving kan opleggen. Immers, wordt de overtreder op deze wijze onttrokken aan den gewonen rechter, zonder dat een wettelijke bepaling zulks heeft gesanctioneerd, hetgeen ongrondwettig is. Evenzeer heeft hij ernstig bezwaar tegen het bedreigen van straf tegen de overtreding van een verordening door middel van een aanwijzing. In zijn gedachtengang is dit inderdaad een materie, welke alleen bij verordening kan worden geregeld. Degenen, die des schrijvers materieele verordeningenleer niet huldigen, zullen deze noodoplossing in elk geval verre van elegant moeten achten en in den regel ook wel van meening zijn, dat de oplegging van een poenale sanctie te belangrijk is om bij aanwijzing te worden geregeld.

Mr. Van der Grinten komt op blz. 106/7 tot de slotsom, dat een verordening geen anderen dan den gewonen rechter kan aanwijzen voor de berechting van overtredingen en dat met name een tuchtrechtelijke sanctie niet mogelijk is. Of de wet zelf zulks kan doen, laat hij in het midden. Ook bij verordening voorgeschreven bindend advies in civiele zaken acht hij niet toelaatbaar. Bedriegen wij ons niet, dan wordt dit verlangen naar het opdragen

¹⁾ De voorgaande gedeelten van deze boekbespreking zijn opgenomen in „Economisch-Statistische Berichten” van 16 Januari en 23 Januari 1946.

van de rechtspraak in zaken van dezen aard aan den gewonen rechter door breede kringen uit het bedrijfsleven niet gedeeld. Arbitrage en bindend advies zijn daar zeer geliefde middelen voor berechting van geschillen en overtredingen. Een wettelijk geregelde bedrijfsrechtspraak, welke daarop zooveel mogelijk gelijkjt, zou vermoedelijk ook velen nog wel voldoen. Eén beroep op den gewonen rechter wordt daarentegen veelal zoolang mogelijk vermeden. In zooverre is de uitspraak van Thaller juist, dat „le commerce est faiblement processif”. De conclusie op dit stuk van Mr. Van der Grinten zal dan ook menigeen niet bekoren, hoewel anderzijds moet worden toegegeven, dat te dezer zake geen communis opinio bestaat²⁾.

Eén van de groote praktische moeilijkheden, waarop hierboven reeds werd gezinspeeld, is gelegen in het ontbreken van alle uitvoeringsvoorschriften omtrent verordeningen, met name ook met betrekking tot de totstandkoming (blz. 95 en 119). De schrijver citeert uit een circulaire van de hoofdgroep Industrie enkele door den Secretaris-Generaal gegeven aanwijzingen. Hij acht deze procedure tamelijk ingewikkeld, terwijl somtijds een ingrijpen op korten termijn geboden is. Naar zijn meening zou het daartoe aangewezen middel zijn, niet voor alle verordeningen goedkeuring van den Secretaris-Generaal te vragen, doch slechts bepaalde verordeningen aan een preventieve overheidscontrole te onderwerpen. Deze gedragslijn zou mij zeer verwerpelijk lijken. Verordeningen van bedrijfsorganisaties zijn volgens den formeelen leer altijd zeer belangrijk en zullen dat volgens den materielen leer toch in elk geval dikwijls zijn. De wetgevende macht is daarbij zeer versnipperd. Hier past strenge overheidscontrole, zoowel op den inhoud als den vorm der productie. Inderdaad is bij de voedselvoorzieningsorganisatie slechts voor bepaalde verordeningen preventieve overheidscontrole voorgeschreven. Evenwel omvatten de „bepaalde verordeningen”, welke in de voedselvoorzieningsorganisatie op één of andere wijze preventief moeten worden goedgekeurd, vrijwel het geheele terrein (blz. 202 e.v.). De weinige uitzonderingen betreffen betrekkelijk onschuldige regelingen door (hoofd)bedrijfschappen, organen, welke binnen het „groepenrecht” zeer dicht naderen tot de sfeer van het publieke recht en welke uitvoerende macht sterke ambtelijke trekken toont.

De practijk bij de horizontale organisaties heeft dan ook reeds een andere oplossing gezocht, gelijk blijkt uit het artikel „Centrale Commissie ter Voorbereiding Verordeningen Bedrijfsorganisaties” in „Economische Voorlichting” van 12 Mei 1944, blz. 471. De gekozen oplossing lijkt mij de eenig juiste, n'en déplace de critiek van Mr. J. R. Stellinga in het „Nederlandsch Juristenblad” van 12 Augustus 1944, blz. 229. Met name valt te hopen, dat de „ordering”, welke op deze wijze in het verordenen wordt gebracht, den grondslag zal opleveren voor de voorkoming van het al te welig tieren van de aanwijzingen, hetgeen de Secretaris-Generaal door zijn vernietigingsrecht ex het derde lid van artikel 1a van het Basisbesluit in de hand heeft (blz. 18 en 128). De door Mr. Stellinga aangeheven leus: „alles of niets” kan ik in dezen niet aanvaarden. De wijze matiging van de nieuw voorgeschreven procedure, welke ten doel heeft de zelfwerkzaamheid van het bedrijfsleven te waarborgen, strekt voorloopig er toe het kaf van het koren te scheiden en kan een paedagogische strekking hebben, welke wellicht ertoe zal leiden, dat later de remmen lossen kunnen worden gesteld. Overigens moet er op worden gewezen, dat de nieuwe regeling historische praecedenten heeft, welke voor haar toepassing het beste doen hopen.

Een zeer brandend vraagstuk met betrekking tot de

²⁾ Zie behalve de door Mr. Van der Grinten aangehaalde literatuur ook Mr. W. Nolen in „Arbitrale Rechtspraak” no 297 en Mr. L. E. Pieters in „Economisch-Statistische Berichten” no. 1426, blz. 281. Voorts Mr. R. J. H. Fortuyn en Mr. S. J. Timmenga onderscheidenlijk in het „Nederlandsch Juristenblad” van 6 November en 18 December 1943.

verordeningen is, wie daardoor worden gebonden, anders gezegd, wat onder het gebied van de bedrijfsorganisaties dient te worden verstaan.

Mr. Van der Grinten is van meening, dat slechts de ondernemingen, die deel uitmaken van den aangewezen bedrijfstak, door de verordeningen kunnen worden gebonden (blz. 99/100). Het is daarbij dan naar zijn meening onverschillig, of deze ondernemingen al dan niet lid zijn van de verordenende organisatie (blz. 103). Daarentegen verwerpt hij de opvatting van Mr. Bloembergen en anderen³⁾, dat ook anderen door de verordeningen zouden worden gebonden op grond van een ruimer begrip van haar gebied. De schrijver verwijt dezen opponenten, dat niet wordt aangewezen, waarin dan wel de gebiedsomschrijving der groepen zou zijn te vinden (blz. 101). Dit verwijt lijkt mij niet billijk; de bedoelde school stelt, dat het gebied van de bedrijfsorganisaties functioneel moet worden gezien, d.w.z. wordt bepaald door de handelingen, welke in de instellingsbeschikkingen telkens zijn opgesomd. Degenen, die zoodanige handelingen verrichten, worden volgens dit inzicht door de desbetreffende verordeningen gebonden, tenzij zij lid zijn van een andere, doch soortgelijke organisatie, welke immers op haar gebied weder de uitsluitende vertegenwoordigster is van de belangen van haar leden.

Voor de voedselvoorzieningsorganisaties neemt Mr. Van der Grinten de ruimere werking van haar verordeningen wel aan, in overeenstemming met H.R. 21 December 1942, N. J. 1943, no. 214 (blz. 199 en 201). Hij beroept zich daarbij op de ruime redactie van artikel 7 Organisatiebesluit Voedselvoorziening. Het wil mij voorkomen, dat de gebrekkige techniek, waarvan onze besluitenwetgever blijk heeft gegeven, zulke verregaande consequenties niet rechtvaardigt. Ik hecht dan ook veel meer waarde aan het tegenargument, dat de horizontale organisaties op het gebied van de voedselvoorziening, welke mede als bouwsteenen voor de daarvoor bestaande verticale organisaties dienst doen en dientengevolge zoowel verordenende bevoegdheid bezitten op grond van het Basisbesluit als van het Organisatiebesluit Voedselvoorziening, bij de toepassing van deze beide bevoegdheden hetzelfde gebied moeten kunnen bestrijken. Het tegendeel zou een onduurbare anomalie beteekenen. De schrijver, die meent, dat daartegen geen groote bezwaren rijzen (blz. 201), neigt hier bedenkelijk tot het: „vivent les principes, périsse le monde”. Een uitgangspunt, dat tot een logische onaanvaardbaarheid leidt, wordt daardoor veroordeeld, zelfs als het maar „een beetje” gebrek aan logica is, waarvoor men in de practijk komt te staan.

Ten aanzien van de collisie van verordeningen van bedrijfsorganisaties met die van provincie, gemeente en waterschap, meent Mr. Van der Grinten, dat de rechter deze niet aan elkander mag toetsen, zoodat de oplossing moet worden gezocht in het vernietigingsrecht van overheidswege (blz. 113/4), zulks in strijd met andere uitlatingen, die de verordeningen van de bedrijfsorganisaties willen laten praevaleeren. Hoewel ook voor dat laatste standpunt wat valt te zeggen, wil het mij alsnog voorkomen, dat bij de toeneming van de met verordenende bevoegdheid uitgeruste speciale organen onderlinge toetsing van haar voorschriften tot moeilijkheden kan leiden en dat het inderdaad de voorkeur verdient de centrale Overheid voor het tegengaan van conflicten door collisie te laten zorgen.

Tenslotte nog eenmaal terugkeerende tot de aanwijzingen, signaleer ik des schrijvers op blz. 126 uitgesproken meening, dat een wegens niet-naleving daarvan veroordeelde zich tot den rechter kan wenden, als hij meent, dat de aanwijzing niet verbindend is, aangezien zij niet rechtsgeldig tot stand zou zijn gekomen. Voor de verordening geldt mijns inziens hetzelfde, hetgeen de schrijver,

³⁾ Bloembergen in „Nederlandsch Juristenblad” 1943 en „Naamlooze Vennootschap” XXII; Huart-Engelsman in „Nederlandsch Juristenblad” 1944. Ook „Economische Voorlichting” II, blz. 49 e.v.

naar ik meen, in andere bewoordingen ook betoogt op blz. 108/9.

Hooger beroep van boete-oplegging.

Wanneer krachtens een aanwijzing een boete is opgelegd, kan de bestrafte krachtens artikel 13 van het V.U.B. in hooger beroep komen bij den Raad voor het Bedrijfsleven, optredende als Beroepsraad, bedoeld in artikel 23 van het III U.B. Mr. Van der Grinten decreeteert op blz. 124, dat deze Beroepsraad niet bevoegd is de boete te verhoogen. At frustra quaero argumentum. Meent de schrijver, dat de Beroepsraad niet mag treden buiten het petitum, dat uiteraard niet zal strekken tot verhoogen van de boete? Zoo ja, is deze gedachtengang dan niet te zeer civielrechtelijk in een sfeer, waarin volgens artikel 13 van het III U.B. rekening moet worden gehouden met de belangen van het geheele bedrijfsleven en moet worden gewaakt voor de belangen van den Staat? Of meent de schrijver, dat zulk een scherpe maatregel gegrond zou moeten zijn op een nadrukkelijke wetsbepaling? Vast staat, dat voor het tegengestelde inzicht vooralsnog ruimte open blijft.

Inning van bijdragen.

Op blz. 134 verklaart de schrijver het niet te betreuren, dat de bedrijfsorganisaties niet het recht hebben langs den weg van parate executie de voor haar bestemde bijdragen te innen. Het is hem onbegrijpelijk, dat, gelijk Rupp op blz. 70 van zijn boek mededeelt, dientengevolge de inning van vele dubieuze posten praktisch niet mogelijk zal zijn. De schrijver miskent hier de moeilijkheden, welke voor de bedrijfsorganisaties, voorzoover zij haar leden niet hoofdzakelijk in de kringen van het groote bedrijfsleven tellen, voortvloeien uit haar karakter van dwangorganisatie. Massale inning van achterstallige kleine contributies langs den processueelen weg leidt in de praktijk tot onoverkomelijke bezwaren. Toch is het noodig de hand te houden aan de inning, omdat anders wanbetaling epidemisch zou kunnen worden. Een regeling van parate executie, gelijk deze bijv. bestaat voor het handelsregister, wordt dan ook met groot verlangen door de bedrijfsorganisatie tegemoet gezien.

De Raad voor het Bedrijfsleven.

Op blz. 138 e.v. wijdt Mr. Van der Grinten uitvoerige beschouwingen aan de inderdaad juridisch hoogst eigenaardig geconstrueerde positie van den Raad voor het Bedrijfsleven. Hij wijst erop, dat het V.U.B. den Raad niet construeert als toporgaan van de bedrijfsorganisatie (blz. 140), doch dat hij zulks in feite toch min of meer is geworden (blz. 138) langs den weg van het op artikel 7 van het V.U.B. berustende reglement van orde, waarin de „zelfstandige behartiging” van de algemeene belangen van het georganiseerde bedrijfsleven is uitgewerkt (blz. 142). Hij geeft daarbij geen aandacht aan het voor de historia legis toch wel zeer opmerkelijke verschijnsel, dat het op 25 November 1941 door den Secretaris-Generaal genomen Besluit op de Kamers van Koophandel en Fabrieken den Raad nog rustig aanduidt als „het toporgaan van het georganiseerde bedrijfsleven”. Uit het boek van Rupp (blz. 176 e.v.) kunnen wij de wisselingen der gevoelens in verloop van de voorbereiding van het V.U.B. (tusschen 7 October 1941 en 15 April 1942) duidelijk volgen. Belangrijk is de conclusie van Mr. Van der Grinten, dat de Raad, deze „hybride figuur”, verduidelijkt door zijn reglement van orde een grooten dwingend invloed heeft gekregen op zijn leden (onder meer de voorzitters van de zes hoofdgroepen), doch desniettemin geen bevoegdheid heeft voor de belangen van bijzondere groepen van het bedrijfsleven. „Indien de Raad met betrekking tot dergelijke belangen besluiten zou nemen, kan het betrokken lid zulk een besluit rustig naast zich neerleggen. Hij behoeft dan niet de beslissing van den Secretaris-Generaal in te roepen. De Raad is zijn bevoegdheidsfeer

te buiten gegaan” (blz. 142/3). Een soortgelijke opmerking maakt de schrijver later, ten aanzien van den invloed van de commissies van den Raad (blz. 146).

De schrijver legt hier den vinger op een zeer belangrijk punt. Intusschen moet niet uit het oog worden verloren, dat het maken van zulk een scherp onderscheid in de praktijk dikwijls moeilijk zal zijn, omdat deze zich nu eenmaal niet laat verdeelen in streng gescheiden elementen, welke men als het ware als in een reageerbuis zou kunnen bestudeeren en behandelen. „Algemeene belangen” komen in zakelijke colleges in den regel niet theoretisch ter sprake, doch gewoonlijk naar aanleiding van eenig bijzonder belang, waarin zij als het ware hun incarnatie vinden. De betrokkenen vertoonen zelfs een, overigens verklaarbare, neiging om hun problemen, zooveel mogelijk te stellen onder het licht van het algemeene belang. Dikwijls zal het dus zeer moeilijk zijn uit te maken, of een bepaald onderwerp in de sfeer van de algemeene of van de bijzondere belangen thuis behoort. Overigens eischt de praktijk in conflicten van dezen aard nu eenmaal een oplossing, welke wel nooit zal worden verkregen, wanneer één der partijen een beslissing, al is het ook nog zoo „rustig”, naast zich neerlegt en de zaak daarmee afgedaan zou zijn. Hier blijft een principieele moeilijkheid open.

De schrijver, die dit onderwerp op een gepast waardige wijze behandelt, suggereert met zijn betoog een indruk, welke ook op gemeenzamer wijze tot uitdrukking is te brengen: de geheele regeling „rammelt” in menig opzicht nog meer dan verschillende andere onderdeelen, waaraan zijn studie is gewijd. Hij heeft zelfs nog groote dubia onbesproken gelaten. Als hij dusdoende gemeend heeft hen met den mantel der liefde te moeten bedekken, dan heeft hij naar mijn gevoelen gelijk.

Hoe verward dit labyrinth is, blijkt ten slotte het best uit de omstandigheid, dat de schrijver op blz. 141 op den zin: „Hij (d.i. de wetgever) had voorts den Raad als openbaar lichaam moeten erkennen” slechts enkele regels verder laat volgen: „Bij de huidige opvatting van de taak van den Raad kan men zich afvragen, of de Raad niet een openbaar lichaam is. Ik ben geneigd hierop bevestigend te antwoorden”.

Hier breekt voor den zoekenden lezer zelfs de draad van Ariadne van der Grinten.

Verticale en horizontale organisaties.

Enkele belangwekkende punten van de verticale organisaties voor de voedselvoorziening zijn in het voorafgaande reeds behandeld. Oogenschiijnlijk doen zich te dien aanzien ook minder juridische problemen voor dan met betrekking tot de horizontale organisaties. De negen hoofdstukken, waarin Mr. Van der Grinten deze laatste categorie behandelt, beslaan 151 pagina's, tegen de even talrijke hoofdstukken over de Organisatie voor de Voedselvoorziening slechts 77. Ik heb dan ook den indruk, dat de algemeen bindende voorschriften in deze categorie technisch beter zijn verzorgd dan voor de horizontale organisaties. Overigens leenen de desbetreffende, naar haar aard stringenter, regelingen der Organisatie voor de Voedselvoorziening zich ook beter daarvoor.

Het moeilijke punt is en blijft de positie van de horizontale organisaties, welke in de Organisatie voor de Voedselvoorziening zijn ingeschakeld. De schrijver merkt op blz. 196 op, dat bij twijfel over de vraag, of een bepaalde verordening is gelegd op het gebied van voedselvoorziening, gebruikmaking van de verordenende bevoegdheid op dit gebied aanbeveling verdient. Hij schrijft dit op opportunistische gronden: „deze verordenende bevoegdheid is dermate ruim omschreven, dat praktisch iedere regeling hieronder gebracht kan worden”. De Organisatie voor de Voedselvoorziening beschikt over een breede borst, waaraan zij vele belangen kan drukken. Op blz. 156 wijst de schrijver bijv. erop, dat ook (hoofd)bedrijfschappen kunnen worden gevormd voor artikelen, welke als grondstoffen of

hulpmiddelen voor den landbouw of de visscherij van bijzondere beteekenis zijn. Weliswaar is, naar hij voorts opmerkt, de inschakeling in de Organisatie voor de Voedselvoorziening voor deze groepen voorshands practisch van weinig of geen belang, doch de mogelijkheid voor verdere overwoekering van dezen sector der horizontale organisatie door verticale tendenzen is daar. Hier kan voor de horizontale organen een groot gevaar schuilen, mede door de belangrijke rol, welke ambtelijke instanties bij de verticale organen spelen (blz. 158). In dat klimaat tiert de horizontale organisatie slecht. Wel betoogt de schrijver, dat de in de Organisatie voor de Voedselvoorziening ingeschakelde groepen van de horizontale organisaties haar eigen karakter behouden, omdat zij primair ledenorganisaties blijven, doch de praktijk staat lichtelijk sceptisch tegenover de mogelijkheid tot handhaving van dit eigen wezen bij inschakeling in de groote ruimte van zulk een machtige en goed ingerichte organisatie. Hier liggen voetangels en klemmen, waarop de meer theoretische uiteenzetting van den schrijver niet is afgestemd.

Scheidsgerecht.

Met groote instemming zal het bedrijfsleven kennis nemen van den lof des schrijvers voor het Scheidsgerecht Voedselvoorziening, waarvan hij het belang voor de bedrijfsgeenoten goed inziet (blz. 217). Het is ook verheugend, dat hij zijn gezag stelt achter de stelling, dat het ook over beleidsvragen kan oordeelen (blz. 213). Menigeen mist zulk een instelling ongaarne bij de horizontale organisaties. Terecht oefent hij tenslotte critiek op de gebrekkige instelling van het hooger beroep op den Secretaris-Generaal van het Departement van Landbouw en Visscherij (blz. 220).

Hiermede zijn eenige grepen gedaan uit een belangwekkend boek. Het is de vraag, welke toekomst de bedrijfsorganisaties in haar huidige regeling hebben. Wat ook van haar worde, de verdere ontwikkeling van ons bedrijfsrecht zal slechts kunnen profiteren van deze grondige studie, welke in menig opzicht belangwekkende voorlichting geeft.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

Mededeelingen van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam.

Te Rotterdam aangekomen zeevaartuigen gedurende de 3e week, van 13 Januari 1946 t/m 19 Januari 1946, onderscheiden naar de landen van herkomst.

Landen	Aantal	
	zeevaartuigen	Netto m ³ 2.83 m ³ = 1 reg. t.
<i>Europa</i>		
Denemarken	2	952
Duitschland	7	13551
Frankrijk	4	11838
Groot-Brittannië en Ierland	29	55821
Nederland	1	4631
Nederland (met vrijstelling van inklaring)	1	346
Noorwegen	1	1576
Zweden	7	13303
<i>Azië</i>		
Britsche Gebieden	1	1948
<i>Amerika</i>		
Chili	1	12421
Mexico	1	11027
Nederlandsche Gebieden ..	1	13499
Vereenigde Staten	5	70934
Totaal	61	211847

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES

BOEKEN.

Handel en Scheepvaart van Amsterdam in de vijftiende eeuw door Dr. F. Ketner, Uitgave van het Koninklijk Wilhelmina Fonds 1923, opgericht door de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam. Uitg. E. J. Brill, Leiden 1946. 224 blz., f 12.—

BROCHURES.

Les modifications apportées a la convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle par la conférence de Londres, par Dr. A. Conte. Overdruk uit Bijblad Industriele eigendom (B.I.E.), 13e jrg. Nr. 12, 15 December 1945. 32 blz.

De overeenkomst van koop en verkoop betreffende een octrooi-schending voortbrengsel, door Mr. C. Croon. Overdruk uit Bijblad Industrieel Eigendom (B.I.E.), 13e jrg. Nrs. 11 en 12, 15 Nov. en 15 Dec. 1945. 29 blz.

TIJDSCHRIFT.

„Groothandel”. Algemeen weekblad, gewijd aan de belangen van den binnen- en buitenlandschen handel. Tevens officieel orgaan van de Bedrijfsgroep „Groothandel”. 1e Jaargang — No. 1, 5 Januari 1946.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De in de afgelopen week gepubliceerde weekstaat van De Nederlandsche Bank gaf een verdere vermindering te zien van de saldi der banken bij de centrale bank met niet minder dan f 70 miljoen, waardoor hun totale tegoeden de f 300 miljoen maar weinig meer overschrijden. Gezien dit betrekkelijk lage bedrag is het niet onmogelijk dat de storting op de inschrijving op de 2½ pCt. Spaar certificaten per 15 Februari a.s. op de geldmarkt vrij sterke spanningen kan veroorzaken, aangezien de uit vervallen schatkistpapier aan het bankwezen toevloeiende bedragen nauwelijks voldoende zijn om aan den bankbiljetten, „honger” van het publiek te kunnen voldoen.

Overigens valt van toekomstige spanningen op de geldmarkt weinig te bespeuren, al zijn de prijzen per saldo wel iets hoger geworden. Bij overigens geringe omzetting werd driemaands papier verhandeld tegen 1⅞ pCt., halfjaarspromessen tegen 1⅜ pCt., en negenmaands papier werd gevraagd tegen 1⅞ pCt.

Voor de effectenbeurs was de maatregel, dat obligaties en pandbrieven voortaan ook met vrij tegoed kunnen worden aangekocht, ongetwijfeld van belang. In de eerste plaats is dit van beteekenis voor beleggers op langen termijn, daar bij verkoop weer geblokkeerd tegoed wordt verkregen, zoodat met name de institutioneele beleggers er gebruik van kunnen maken. Voorts werd bekend gemaakt, dat de inschrijvingen op het 3 pCt. Grootboek 1946 reeds voor 2 Maart 1949 overdraagbaar zullen zijn tegen vrij tegoed aan hen, die een aanslag in de vermogensaanwasbelasting of vermogensheffing moeten betalen zonder over voldoende geblokkeerd tegoed of bovenbedoelde grootboekinschrijvingen te bezitten. Ongetwijfeld verhoogt dit de aantrekkelijkheid van deze grootboekschuld wel enigszins.

De in de afgelopen week tot stand gekomen koersen op de Amsterdamsche effectenbeurs geven weinig aanleiding tot commentaar. De koersen zijn nog iets hoger geworden, zoodat de beurs een spoedige conversie blijkbaar niet verwacht. De 3½ pCt. Staatsleeningen kunnen na een gelidelijke stijging op 103½ pCt., terwijl de integralen daarentegen 85 pCt. noteerden, dus ½ pCt. lager dan in het vorige overzicht werd vermeld. Voor het overige blijft een normale koersvorming onmogelijk, zoolang de bijzondere heffingen niet bekend zijn, en het provenu van verkochte stukken op geblokkeerde rekening wordt geboekt.

STATISTIEKEN.
DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeischn. schulden
28 Jan. '46	5.286.506	218.455	5.578.003	4.985.638
21 " " '46	5.258.117	221.197	5.552.356	4.987.096
14 " " '46	5.255.404	228.714	5.557.164	4.987.684
7 " " '46	5.253.251	210.958	5.537.255	5.066.246
31 Dec. '45	5.252.839	212.949	5.538.844	5.166.066
27 " " '45	5.254.084	202.106	5.529.253	5.046.612
17 " " '45	5.253.483	201.806	5.528.408	5.045.789
10 " " '45	5.254.335	210.711	5.538.167	5.055.563
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Banbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Banhuissignatien en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebracht.
28 Jan. '46	2.025.037 ²⁾	2.960.293	260.350	C2.116.483	—
21 " " '46	1.945.521 ²⁾	3.041.407	233.104	C2.169.716	—
14 " " '46	1.854.851	3.132.690	237.375	C2.263.868	—
7 " " '46	1.763.990	3.202.122	238.870	C2.343.283	—
31 Dec. '45	1.712.915	3.343.151	150.464	C2.492.978	—
27 " " '45	1.646.894	3.399.667	150.382	C2.527.104	—
17 " " '45	1.555.164	3.490.554	150.385	C2.522.696	—
30 " " '45	1.506.718	3.548.827	150.317	C2.625.906	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandse portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.
²⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 1.633.524.
³⁾ „ „ „ „ f 1.715.580.

NATIONALE BANK VAN BELGIË
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van den goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op den Staat
24 Jan. 1946	31.943	3.010	2.303	457	416	35.471
17 " " 1946	31.943	2.543	1.831	460	383	36.560
10 " " 1946	31.943	3.102	1.827	373	350	42.882
3 " " 1946	31.382	3.576	1.731	503	337	43.027
27 Dec. 1945	31.383	3.684	1.552	217	335	42.270
20 " " 1945	31.382	3.448	1.290	293	330	41.666
13 " " 1945	31.383	3.214	1.017	287	316	41.806

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ²⁾	Banbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi van de Schatkist	van anderen	Beschikwet van '44 ³⁾
24 Jan. 1946	653	139.397	71.804	5	3.358	24.817
17 " " 1946	653	139.339	71.941	3	2.984	26.229
10 " " 1946	658	146.091	71.975	2	3.125	55.339
3 " " 1946	653	146.167	71.798	3	3.369	55.348
27 Dec. 1945	653	145.049	70.376	4	3.440	55.589
20 " " 1945	653	144.018	69.585	5	3.112	55.681
13 " " 1945	653	143.629	68.768	2	3.366	55.863

¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).
²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.
³⁾ Deze post omvat: oude biljetten en rekeningen-courant op de Bank, overgeboekt en over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

DE TWENTSCHE BANK N.V.
Maandstaat op 31 December 1945.

Kas, Kassiers en Daggeldleeningen	f 18.184.562,19	Kapitaal	..... f 40.000.000,—
Ned.schatk.papier	„ 631.610.000,—	Reserve	..... „ 11.200.000,—
Ander Overheids-papier	..... 1.635.131,69	Bouwreserve	..... „ 2.000.000,—
Wissels	..... 78.602,61	Deposito's op termijn	..... „ 63.195.338,98
Bankiers in Binnen- en Buitenl.	„ 26.066.665,33	Crediteuren	..... „ 625.973.582,10
Eff. en Syndicat.	„ 1.180.568,88	Overl. saldi en and. rekeningen	..... „ 11.307.187,86
Frol. en Voorsch. tegen Effecten	„ 9.462.113,22	Res. v. verleende pensioenen	..... „ 1.146.062,34
Debiteuren	..... 54.429.409,15		
Deelneming (incl. Voorschotten)	..... 7.529.055,87		
Gebouwen	..... 3.500.000,—		
Bel. reserve voor verleende pens.	..... 1.146.062,34		
	f 754.822.171,28		f 754.822.171,28

Vacatures

HET MINISTERIE VAN SCHEEPVAART vraagt een

ECONOOM

met praktijkervaring voor het verrichten van publiciteits- en research-werkzaamheden. Kennis van het scheepvaartbedrijf strekt tot aanbeveling. Persoonlijke bezoeken alleen na oproeping. Schriftelijke sollicitaties te richten tot het Ministerie van Scheepvaart, Kneuterdijk 20, Den Haag.

HET CENTRAAL PLANBUREAU i.o. vraagt voor spoedige indiensttreding

bekwaam journalist

met economische scholing.

Brieven met uitvoerige inlichtingen aan de Afd. Personeelzaken van het Centraal Planbureau i.o., Lange Houtstraat 26 te 's-Gravenhage.

ADVIESBUREAU VOOR BEDRIJFSORGANISATIE
IR. M. G. YDO — AMSTERDAM

vraagt voor een metaalindustriël bedrijf

CHEF ADMINISTRATIE

bekend met moderne bedrijfsboekhouding. Sollicitaties te richten aan ir. M. G. YDO, Beethovenstraat 140 te Amsterdam.

Groote instelling te 's-Gravenhage vraagt voor spoedige indiensttreding

JONG ECONOOM

voor researchwerk op het gebied van export. Brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent leeftijd, opleiding, verlangd salaris, enz. in te zenden onder no. 371 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

MAAKT GEBRUIK van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

BUITENLANDSCHE RELATIES

ZUID-AMERIKA

Nederlander, jurist, reeds zeer geruimen tijd in Z. A. woonachtig, met uitstekende relaties in handels-, industriele en bankkringen en bij de competenté overheidsinstanties, zowel in Argentinië als in Uruguay, zal gaarne de belangen van een of meer prima Nederlandsche huizen behartigen. Brieven onder no. 373 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

UW TOEKOMST IS VEILIG met een polis van de

ALGEMEENE FRIESCHE
LEVENSVZERKERING MIJ.

of de

GROOT-NOORDHOLLANDSCHE
VAN 1845

LEEWARDEN (Burmaniahuis) AMSTERDAM (v. Brienenhuis)

GEVESTIGD IN
BIJKANTOOR
AMSTERDAM
KEIZERSGRACHT
806

Peteron's
HAVENBEDRIJF
ROTTERDAM
TELEF. 72872
POSTBUS 893

De Aanvullende Brandpolis

van

De „Assumij” van 1896 N.O.
's-Gravenhage

„t Glas levert Pieterman”

ook voor technische doeleinden

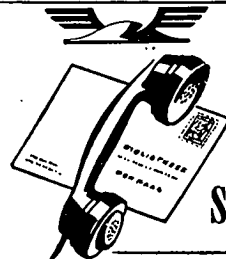
PATRIJSPOORTGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.

Glasindustrie

Pieterman

WESTVEST 17 • SCHIEDAM • TELEFOON 69269

TELEFONISCH
OF
SCHRIFTELIJK

Wanneer persoonlijk bezoek aan de Bibliotheek van den Economischen Voorlichtingsdienst U niet mogelijk is, kunt U hiervan ook langs telefonischen of schriftelijken weg gebruik maken. Boeken en tijdschriften kunnen worden uitgeleend; wie zich van een bepaald onderwerp op de hoogte wil stellen, kan een literatuur opgave aanvragen. Maak gebruik van de

**LEESZAAL EN
BIBLIOTHEEK**

VAN DEN ECONOMISCHEN
VOORLICHTINGSDIENST

BEZUIDENHOUSCHEWEG 95, 'S GRAVENHAGE - TEL. 720060, Toest. 844

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionnairs in Effecten
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

Talens

Carbon

NEDERLANDSCH FABRIKAAT.

N.V. A.T.O. — VAN GEND & LOOS

Geregelde vrachtauto-dienst

Nederland - Tsjecho-Slowakije

Vraagt inlichtingen bij onze 80 kantoren of bij van
Uden's Transport Bureau - Veerhaven 15 - Rotterdam